

258.6 k

גָּאֵלֶּד עַנְעָן קִיטָּה

פערטל-יארשראפט פאר ליטעראטור אונ גזעעלש אפטלעכע פראבלעמעו

רעד אקטירט

אברהם סוצקעווער, אברהם לעויננסאון

1

**ארויסגעבען פון האסאדרוות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל
ווענטער 1949**

תל אביב

Reichsgerichtsblatt 1900, 20, 1071.

ט' ט' ט' ט'

Digitized by srujanika@gmail.com

אַיִן הָאָלֶט

5	יוסף שפרינצק / "די גאלדענע קייט"
7	יעקב פיכמן / צויזען העברעהן און יידיש
10	ה. ג. ביאלייך / פון זיין ליטערארישער ירושה אין יידיש
20	שלום אש / אויפן וועג קיין ארץ-ישראל
25	שאלול טשערניכאוסקי / דריי איזולטעס שפאנגען (ליד)
26	הערציאל בערגער / דער נײַעַר צענטער
32	אהרן צייטליך / אני מאמין (פאעמע)
36	י. ד. בערקי אויתש / אַרְיִינְפּֿירְזּוֹאָרט צו שלום-עליכם קינדערשפיל "דער רבִי אָונֵן די רְבִיצֶן"
38	שלום-עליכם / הרבי והרבנית
43	יעקב פיכמן / אין וואדי שורק (ליד)
44	ה. ליוויך / די חתונה אין פערנוואָלד (צוווי בילדער פון אַ דראָמאָטישער פאעמע)
57	י. אַפְּאַטְאַשׁוּ / אַ שלְאַכְט אַרְוֹם בִּיתָר
63	רייזל זשיכלינסקי / די בעטלערין (ליד)
64	נתן אלטערמן / די זילבערנע טאָז ; די לבנה (ליידער)
66	זרובבל / פֿאַלְקֿ יִשְׂרָאֵל אָונֵן מדינה יִשְׂרָאֵל
77	רבקה באַסְמָאן / אין לִיטְעָרָוָגּ ; פֿאַר נַאֲכַט (ליידער)
77	משה יונגמאָן / אין מְדֻבָּר (ליד)
78	בערל שטאָק / שְׂיִי עַגְגּוֹן
82	שְׂיִי עַגְגּוֹן / צויזי דערציילונגגען
85	מנחם באָרוַיְשָׁא / אין מְדֻבָּר (פאעמע)
95	אברהם לעויננסאן / אַרְבָּעַטְ-קוֹלְטוֹר
102	ש. ניגער / יִדִּיש — די שְׁפָרָאָךְ פָּוּן אַ וְּאַנְדְּעָרְפָּאָלְקֿ
115	ג. שאָפְמָאן / קּוֹרְצָעַ דערציילונגגען
118	א. לעיעלעַם / ערבי-סּוֹף (אַ בִּילְדְּ פָּוּן אַ דְּרָאָמָטִישָׁר פֿאַעַמָּע)
127	י. פֿאַפְּיִעְרְנִיקָּאוּ / לִידְעָר
131	ישראל גְּלִילִי / מִיטְן קָאמָאנְדִּיר דָּוד מִיכָּאֵל מַאֲרְקָוּס
136	ראובן גְּרָאַסְמָאן / וְוִיִּיבְלָעְטָעַר (פאעמע)
138	פרָאַפְּ. א. רָאַבָּאָק / יִשְׂרָאֵל אָונֵן עַשְׂרַת הַשְׁבָּטִים

141 ישעהו שפיגל / א ייד פון בית-עלום
155 לאה גאלדבערג / נתן אלטערמאן אוון זיין "הטור השביעי"
158 א. לים / אריה שמרי לידער
161 אריה שמרי / באלאדע פון תש"ח
165 יוסף בראסלאוסקי / דער נגב
172 מלך רצוייטש / מיט א טאגבורק פון ווארשעווער געטה (פאעמץ)
174 משה שלשטיין / דעם ערשות בוים פון היימלאנד
175 אבוייפתח / די שלאכטן אין לוד
186 ש. בערליינסקי / זאמד
192 בנימין טענענבוים / פאראפיל מיך מיט ביימערשער קראפט (ליד)
194 א. באסקאוויטש / דאס יידייש און דאס העבריעיש פאלקסלייד
200 ד"ר ישראל רובין / די מלחה מאין לאנד און די "סאברעס"
208 אברהם סוצקעווער / די צוואה פון גסים לאנייאדא (פאעמץ)
211 ברכה כאבאם / מיט די נײיע עולמים
216 רפאל לעו / די מיליטעריש לאגע פון ישראל אין יאר תש"ח
223 י. מ. ניימאן / פראבלעמען פון העבריעישן טעאטער
228 א. ל. / די געפונגגען גניזה
234 ראובן לוי / די ביכער-פראדווקצייע אין ישראל

די גָּאלְדָעָןָה קִיִּט

י. „הסתדרות האט געפונגען פאר נײַטיק אַרוֹיסְטוֹגָעַבָּן אַ לִיטְעָרָאַרִישׂן זְשָׁוְנָאֵל אוּף יִדִּישׂ מִיטָּן נָאָמָעַן „די גָּאלְדָעָןָה קִיִּט“. העברעיש אַיּוֹן די שְׁפֶרְאָךְ פָּון אָונְדוֹזָעָר יִדִּישׂ לְאַנְדָּה, די שְׁפֶרְאָךְ אַיּוֹן וּוּלְכָעָר עַס וּאֲקָסְטָדָס בְּיַעַן לְעַבָּן פָּון דָּעַם יִדִּישׂ פָּאַלְקָ. מִיטָּהַעַרְעִישׂ אַיּוֹן גַּעֲבָאָרָן דַּי פִּיאַגְּנָעַרְעִישׂ תְּקוֹפָה, די עַפְּאַכְּעָ פָּון חַלוֹצִוָּת אָוָן פָּון דָּעַר אַרְבָּעַטְעַרְעַבָּאַוְעָגָוָגָג אַיּוֹן אַרְץִיּוֹרָאַל. אָוָן אוּבָּדָעָר נְסָס פָּון אַ בָּאַנְיַעַטְעַר חַלוֹצִישָׂעָר בָּאַוְעָגָוָגָג אַל אַנְטְּשָׁטִיָּן אַיּוֹן אַנְדָּרָעָר יִדִּישׂ צָעַנְטָעָרָס וּזְוּ זַי אַיּוֹן בֵּין אַיְצָט נִיטָּגָעָוָעָן, אַיּוֹן נָאָר מִיטָּן פָּוח אָוָן צְיַיבָּעָר פָּון דָּעַר רַעַנְעָסָאנָס־שְׁפֶרְאָךְ.

וְאַל דָּעַרְיבָּעָר דָּס אַרוֹיסְטוֹגָעַבָּן אַ זְשָׁוְנָאֵל אוּף יִדִּישׂ דָּוָרָךְ דָּעַר הַסְּתָדְרוֹת, דָּוָרָדְךְ זְעַלְבָּעָר כּוֹחוֹת וּוֹאָס הַאָבָּן אַזְוִי קְנָאָתְדִּיק גַּעֲקָעָמְפָט אָוָן אַיְגָעָוָאַרְצָלְטָ דַּי שְׁלִיטָה פָּון הַעֲבָרְעִישׂ אַיּוֹן אַרְצִיּוֹרָאַל אוּף אַלְעָ גַּעֲבִיטָן פָּון לְעַבָּן אָוָן שָׁאָפָּוָג — נִיטָּאַוְיסְטוֹעָן וְוּ אַסְתִּירָה צַו דָּעַם, וּוֹאָס הַאָט גַּעַהְעָרָשָׂת אָוָן אַיּוֹן אַגְּגָעָנוּמָעָן בֵּין אַיְצָט.

אַבָּעָר סִיעָנָעָן גַּעַוְעָן צִיְּטָן אָוָן סִיעָנָעָן גַּעַוְעָן קְרִיּוֹן, וּוֹאָס הַאָבָּן גַּעַדְגַּט גַּעַטְלִיִּי דָּעַם „יִצְרָאָרְהָרָע“ פָּון „קָעָגָנוֹאָצָן“. דָּעַמְאַלְטָ אַיּוֹן שְׁכָרוֹת פָּון פָּאַלְעִמִּק, הַאָט מַעַן לִיְכְּטִיזְוִינִיק אַרְיִינְגְּנָעָרְעַדְטָ דָּעַם עוֹלָם וּוֹעֲגָן אַשְׁנָאָה צָוָם פָּאַלְקָ אָוָן צַו זַיִן שְׁפֶרְאָךְ — יִדִּישׂ, וּוֹעֲגָן דָּעַר רַעַקְצִיאַנְגְּנָעָרְשִׁקְיִיטָ פָּון הַעֲבָרְעִישׂ אָוָן וּוֹעֲגָן דָּעַם תְּהָוָם צְוִישָׂן הַעֲבָרְעִיסְטִישָׂן אַרְצִיּוֹרָאַל אָוָן צְוִישָׂן דַּי פָּאַלְקָסְמָאָסָן, וּוֹאָס רִידְיָן יִדִּישׂ אַיּוֹן דַּי גַּלוֹתָ-לְעַנְדָּעָר. דָּעַמְאַלְטָ הַאָבָּן זַיִךְ פָּון דָּעַר צְוִוְּיִטְעָר זַיִטְעָגָעָן אוּיךְ יְהִידִּים, וּוֹאָס הַאָבָּן זַיִךְ בָּאַצְוִיגָּן מִיטָּ בִּיטּוֹל צַו יִדִּישׂ. די דָּזְיִקְעָ צִיְּטָן זְעָנָעָן אַרְיְבָּעָר אָוָן סְאיַיְן קְלָאָר גַּעַוְוָאָרָן, אָוָן דָּעַר קָאָמָּפָּר פָּאָר הַעֲבָרְעִישׂ אַיּוֹן בְּשָׂוִם אָוְפָן נִיטָּגָעָן אַ קָּאָמָּר קָעָגָן יִדִּישׂ, נָאָר קָעָגָן דַּי נִיטָּ רַעַלְעָ אָוָן נִיטָּ פְּרָאַדְוְקְטִיוּעָ פְּרָוּוֹן אַפְּצָוּשָׂוָאָכָּן אָוָן מְכַשְּׁיל צַו זַיִן דַּי גִּיגָּאַנְטִישָׂעָ רַעַוְאָלָּר צִיְּאָנְעָרָעָ בָּאַמְּיוֹנָגָ וּוֹאָס אַזְוָעָן נִיטְיִטְיק, כְּדִי צַו זַיְכָעָרָן דָּעַם פָּאַלְקָ אַ מִּדְיָנָה, אַ הִיִּט אָוָן אָנָן אַיְגָעָנָעָ שְׁפֶרְאָךְ אָוָן קוֹלְטוֹרָ, וּוֹאָס פָּאַרְאִינִיְקָן אַלְעָ טִילְיָן פָּון יִדִּישָׂן פָּאַלְקָ. סְאיַיְן נִיט קִיִּין סָחָד, אָזְדוֹקָאָךְ אַס פָּון די, וּוֹאָס הַאָבָּן מִיטָּ אַזְוָאָרָן אָנָן מִסְּרָוָתִ-גְּנָשָׂעָ גַּעַפְּלָאַנְצָט אָוָן פָּאַרְפָּעְסִיקְטָ דַּי הַעֲבָרְעִישׂ שְׁפֶרְאָךְ — הַאָבָּן הַאֲרַצִּיק לִיבָּ דָּס יִדִּישׂ וּוֹאָרטָ אָוָן די קְוֹלְטוֹרִי-וּוּרְטָן, וּוֹאָס זְעָנָעָן גַּעַשְׁאָפָּן גַּעַשְׁאָפָּן גַּעַוְוָאָרָן אוּףְיִדִּישׂ. נִיט שְׁנָאָה, נָאָר לִיבָּעָ צָוָם פָּאַלְקָ הַאָט בָּאַוְעָגָט זַיִךְ צַו זַיִן אַזְוִי אַיְגָעָעָקָשָׂנָט אָוָן זַיִעָרָ רַיְוִיקָר בָּאַמְּיוֹנָגָ וּוֹאָס הַאָט אָוְנְדוֹזָ גַּעַזְיְכָרָט אָנָן אַיְגָעָנָעָ שְׁפֶרְאָךְ אָוָן אַ קְוֹלְטוֹרָ, וּוֹאָס אַיּוֹן אַרְגָּאַנִּישָׂ פָּאַרְבּוֹנְדָן מִיטָּ דָּעַר פְּרִיעָר, נַאֲצִיאָנָאָלָעָר, פָּאַלְיִטִישׂעָר זְעַלְבְּשָׁטָעַנְדִּיקְיִיטָ.

אַס סָרָ פָּון די וּוֹאָס הַאָבָּן גַּעַרְעַדְטָ וּוֹעֲגָן „קָעָגָנוֹאָצָן“ הַאָבָּן זַיִךְ אַיְבָּרְגָּעְצִיִּיגְט, וְוּ נִיט בָּאַרְעַכְתִּיקְטָ סְאיַיְן גַּעַוְוָעָן זַיִעָרָ רִידְיָן וּוֹעֲגָן אַ „תְּהָוָם“ צְוִישָׂן דָּעַם הַעֲבָרְעִישׂן אַרְצִיּוֹרָאַל אָוָן די פָּאַלְקָסְמָאָסָן אַיּוֹן גַּלוֹתָ. די פָּאַפְּלָאַרְיִטְעָטָ פָּון אַבְּרָהָם רִידְיָעָן, לִיְוּוִיקָ, פִּינְסָקִי, אַפְּאַטָּאַשָּׂוּ אַדְעָרָ קָאַדְיָעָ מַאֲלָאָדוֹסְקִי אַיּוֹן אַרְצִיּוֹרָאַל שְׁטִיגְטָ דָּאָךְ אַיְבָּרָ זַיִעָר

פאפּוֹלָאַרְיטַעַט אַין פִּילְ יִדִּישׁ רַיְדְּנְדִּיקָעַ לְעַנְדָּעַר. אָונְדוֹזְעַרְעַ טַעַטְעָרָסְ האַבָּן גַּעֲגַּבָּן דָּעַם יְוָנָגָן דָּוָרְ דֵּי בְּעַסְטָעַ דְּרַאַמְּאַטְּיַשׁ וּוּעֶרֶק פָּוָן דָּוָד פִּינְסְקִי אָוָן שְׁלוּמַ-עַלְיכֶם, י. ל. פרַץ אָוָן שְׁלוּמַ אַשׁ, ה. לִיְוִיךְ אָוָן פרַץ הַיְרְשְׁבִּין, דָּוָד בְּעַרְגָּעַלְסָאוּן אָוָן י. י. זִינְגָּעָר. אַיְן אַיְינָעָם פָּוָן אָונְדוֹזְעַרְעַ טַעַטְעָרָסְ, הַעֲרַטְמַעַן הַיִּינְטַזְמַזְמַרְתָּן זִיעַר אַפְּט דָּעַם הַיִּמְשִׁין נִיגּוֹן „אוֹי אִיר יִידְן בְּנֵי רְחַמְנִים“ פָּוָן גַּאלְפְּפָאַדְעָנָס „כִּישְׂוֹף-מַאֲכָעָרִין“, וּוֹאָס וּוּעֶרֶט גַּעֲזָנְגָעָן דָּוָרְקַע יִדְישׁ קִינְדָּעַר אַוְיָף אַלְעַתְּלַיְהִיבְעַר גַּאֲסָן. אָוָן וּוֹעָן אָונְדוֹזְעַרְעַ קִינְדָּעַר פְּרָאָוָעָן זִיעַר גַּעֲבּוּרְנְטָאָג, אַדְעַר בְּרַמְצָה, גַּעֲפִינְגָּעָן זִי צְוִוִּישָׁן אַנְדָּעָרָעַ מַתְנוֹת אַוְיָר אַהֲרָנְטִישׁ פְּרָאַכְטַאְוִיסְנָאָבָעַ פָּוָן שְׁלוּמַ-עַלְיכֶם אַדְעַרְפָּצֶן.

ס'איין אויך נאָטירלעך דאס אַויפֿשְׁטעלֵן אַ לִיטְעָרָאַרִישָׁע בִּינְעָ, אוֹף וּוּלְכָעָר דאס
יִדְישָׁו וּוּאַרט אָוּן דֵי וּוּנְדוֹנְג אַוְיףּ יִדְישָׁ זָאַל זַיִן בָּאַהֲוִיכְט מִיטְן גִּיסְט פָּזָן דער
חַלוֹצִישָׁר נְשָׁמָה פָּזָן דער אַרְבָּעָטְעָר-בָּאוּעָגָנוּג אִין אַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל אָוּן מִיטְן גִּיסְט פָּזָן
פָּאַלִּיטִישָׁן רֻעְנָעָסָאנָס אִין מִדִּינָה יִשְׂרָאֵל.

ס'איין דער הארכיזיקער ווונטש פון דער הסטדרות צו זאמלען אין און ארום "די גאלדענע קיט" אלע שאפנדיקע ליטערארישע כוחות, וואס זיעיר יידישע שאפונג שטראמט אריינו אין די קולטור-אוצרות פון נייעם יידישן לעבן אין דער מדינה ישראל.

דער אינגעוינויניקסטער מהוות פון שאפּן איצט "די גאלדענע קיט" אין — אָן אַין
דער יידישער הײַם זאָלן זיך פֿילֵן היימיש אַלע שאָפּנדייקע פּוּחות פון יידישן פֿאַלק אָנוּ
אוֹזְיִ אָרוּם זאָל פֿאָרְקוּמָעָן די נאָטִירֶלְעֶכֶע התקרבות אָנוּ פֿאָרְבִּינְדוֹגָג מִיט דָּעַם, ווֹאָס
ווערט געָשָׁפּן מִיטָּן העברעישן ווֹאָרט אָנוּ אוּיפְּטוּ אַין יִשְׂרָאֵל.

צוריון העבראיisch אוון יידיש

(די אויפגאבע פון "די גאלדענע קיטט")

מיר איז ניט ליביכט זיך ניט צו באטייליקן אין אוזא זשורנאל ווי "די גאלדענע קיטט", אוון אויך שועער זיך יא צו באטייליקן אין אים. עס איז צו ווינציק נאר לפניהם עפער פארענטעלען אין אוזא זשורנאל וואס איז מהייב איכות אוון אויך אַ דבר של ממש אין זונען פון פמות. אבער איך, מיר אלע, זונען איברגעלאלן מיט חובות, איזוי איז יעדער טאג פון ארבעט וואס וווערט היינט געטאָן, איז שוין פון לאנג גענומען אין באטראָקט: ארץ-ישראל מיט אַירע טויזנטער הצטרכותן לאזט אונדז ניט פרײַ אַפעטעמען — געבענטשט זאל זי זיין דערפֿאָר, וואס זי פֿאַדרערט אַזוי פֿיל פון אונדז אלעמען! עס איז ניט אַזוי ליביכט זי צופרידנוצוּטעלן... וואס אונדז גיט זיך איזן דורךצופֿרָן, איז נאר אַ טראָפּן אַנטקעגן דער גרויסער ארבעט, וואס איז נוּיטיק צו אַיר קולטורעלער פֿאַרמִירונג. איז ס'אייז אַ בושה צו זאגן: מיר דא זונען שוין ניט בפוח צו שרייבן יידיש פֿוֹלְקָלָאנְגִּיק, פֿוֹלְפֿאָרְבִּיק, ווי עס שרייבן די גרויסע פֿאַעטן און פרָזָאַיקָעָר פון דער היינטיקער יידישער ליטעראָטוֹר. דאס איז די סיבָּה, וואס מיינע לעצטן זאָכָן איז יידיש זונען פֿאַרענטעלעט געווונן נאָך מיט יאָרֶן צוּרִיק, און איך האָב בשום אופּן ניט געקאנט דערפֿילן דעם ווילן פון מיינע פרײַינְד איז אַמְּעָרִיקָע, כאַטש אַ מאָל איז אַ יובל זיין אַ גאָסט איז זיינְרָע צייטשְׁרִיפָּן. מיר וויקן זיך דא איז אַ העבראיישער אַטְמָאָסְפָּעָר, איז זי פֿאַרְשְׁלִינְגָּט אונדז ווי אַ סְטִיכְיָע, וואס מיר קאנען שוין אויסער אַיר ניט עטעמען.

דאָס זאל כאַטש עטוואָס דערקלערן די דערוויטערונג אַפְּילוּ פון די, וואס האָבָן שטענדיק געוווסט ווי אַפְּצָוּשָׁצָן די פֿאַרְוָאַרְצְּלוֹגָן פון אונדזערע גרויסע קלָאַסְיָקָעָר איז בִּידְעַ שְׁפָרָאָכָן. אַבער זיַּי האָבָן געקאנט זיין גרויסע מיסטער איז אַזיז איז אַזְּרָעִיש, זיַּי האָבָן אַרגְּנָאַשְׁטָט מיט די אַיְגְּנָשְׁאָפְּטָן פון דער אַנדער שְׁפָרָאָק. אַזאָּ שְׁרִיבְּרָעָר ווי מַעֲנְדָּעָלָע, איז געווונן בפוח די טִיטָּאַנִּישׁ אַוְיפֿגָּאָבָע גַּעַנְיָאָל צו לִיְזָן, וויל בִּידְעַ שְׁפָרָאָכָן צוֹזָאָמָעָן האָבָן איז אַם פּוֹלְסִירְט. מיט דער זעלבער קְרָאָפְּט. מַעֲנְדָּעָלָע האָט גַּעַהָאָט רַעֲכָט זיך צו באָטְרָאָכָטָן ווי אַ "יהוֹדִי הַיְהוּדִים", וויל בִּיאָלִיק, שניאָוָה, בערְקָאוּוִיטָשׁ), איז דאָס צו אַם קָאָן מעָן נאָך צוֹגְּבָּן אַזְוִינָּע, ווי בִּיאָלִיק, שניאָוָה, בערְקָאוּוִיטָשׁ יִדְיָשׁ ווועָן נאָך ניט געווונן צַעְטִילְת, צַעְשְׁפְּלִיטְעָרֶת. די גרויסע מיסטער האָבָן געקאנט דַעְמָאָלָט זיך אוּסְלָעָבָן גַּאנְצָן נאָר אַזְּרָעִישׁ אַפְּילוּ תְּפִילָה זונען אוֹיף אַזוי פֿיל געווונן העבראייש, אוֹיף אַינְהָאַלְטָלָעָר געווונן אַיִּינָס. אַפְּילוּ תְּפִילָה זונען אוֹיף אַזוי פֿיל געווונן העבראייש, אוֹיף וויל זיַּי זונען געווונן יִדְיָשׁ. אַזְּוָן וואָס אַזְּוָן געווונן אַ פְּסוֹק פון תְּנָהָר, אַ מאָר פון חַזְּלָה? העבראייש מיט אַ יִדְיָשׁ בָּאַפְּאָרְבָּוָגָן, — יִדְיָשׁ אַנְגָּעוֹוָאַרְעָמָט, יִדְיָשׁ בָּאַהָאָרָצָה. דעריבָּר צַעְבָּלִיט זיך העבראייש נאָך היינט אַזְּרָעִישׁ דער שאָפָוָגָן פון יַעֲנָה העבראייש דִיכְטָעָר, וואָס זונען אַנְגָּעוֹזָאָפָּט מיט יִדְיָשׁ פָּאַלְקָסְטִימְלָעְקִיט (עֲגָנוֹן, הוּא אַנְדָּרָעָ). דאָס זעלבער

קאו מען אויך זאגן וועגן דער יידישער שאפונג. וואס טיפער עס זענען די ווארכלען פון העברעיש ביי די בעסערע שאפער פון דער יידישער דיכטונג, אלץ איגנטימלעכער, י? ד' ש ער זענען זיי. און שווער איז זיך פארצושטעלן, ווי וועט אויסען די יידיש דיכטונג, ווען אירע שאפער וועלן זיין אין גאנצן דערוויטערט פון העברעישן קוואל.

איך האב דעריבער געטרוימט וועגן העברעיש-יידישער מיטארכט. איך מײַן, איז איז דעם זענען מיט מיר מסכימים די אלע פון בידע צדדים, וואס דענקען ניט מעכאניש-פארטיזיש. עס איז אַ שאנד און אָן אומפֿאַרְשְׁטְּנְדְּלְעָכְּיִיט, וואס העברעיש דיכטער קעגען אָזֶוּי ווינצִיךְ זֵיְעָרָע יִדִּישָׁ מִתְשָׁאָפָּעָר, וואס בידע צדדים זעצען זיך אָזֶוּי זעלטן אַבְּעָר, — וואס די העברעיש פֿרְעָסָע גִּט אָזֶוּי זעלטן אַפְּשָׁאַצְּוֹגָעָן וועגן יידישער שאפונג (געבענדייך אָזֶוּי אַפְּט פְּלָאָץ פָּאָרָאָלְעָמִינְעָר לִיטְעָרָאָטוֹר). יידיש דיכטונג איז פָּאָר אונדוֹ אַ רִיְכָּעָר קוֹוָאָל פון פֿאַלְקְּסְטִּימְלְעָכָּע עַלְמְעַנְּטָן וואס זענען אָזֶוּי נִיטְיִיקְ דּוֹקָאָ דער יונְגְּשְׁפְּרָאַצְּנְדִּיקָּעָר העברעישער פֿאָזְוּעָן. אָן יִדִּישָׁ זָוְלְטָן דִּי גְּרָעָסְטָע העברעיש דיכטער פָּן פֿרְיְעָרְדִּיקָּוֹן דָּוָר נִיט גְּעוּוֹן פֿוֹלְקְּלָאָנְגִּיק. אֲפִילּוּ טְשְׁעָרְנִיכְאָוָסִיק וּוְאָלָט זֵיְנָע אִידְילִיעָס נִיט בְּפּוֹחַ גְּעוּוֹן צָוּ מָאָכָּן אָזֶוּי פֿאַלְקְּסְטִּימְלְעָךְ-זָאָפְּטִיק, נִיט זֵיְנָדִיק דּוֹרְכָּעָי דּוֹרְגָּעָן אָזֶיךְ מִיט בִּילְדְּלְעָכְּיִיט פָּן יִדִּישָׁ.

עס איז אַפְּשָׁר דער לעצטער דָּוָר, וואס יִדִּישָׁ דִּיכְטָעָר זענען אַוְיסְגָּוָאָקָסָן פָּן יִדִּישָׁ-העברעישן באָדָן. דעריבער האָט יִדִּישָׁ אַין אַירָע נִיְּעָרָע דִּיכְטָעָר דְּעָרְגְּרִיכְט אָזֶאָ צִיְּטִיקִיט, אָזֶאָ פֿוֹלְקִיט אַין קְלָאָגָן אָזֶן פָּאָרָב. עס אַין קְיִינְ סְפָּקְ נִיט בֵּי מִיר, אָזֶאָלָעָ קְוּמָעָן זֵיְ מַעַר אַדְעָר וּוְיִנְיִקְעָר פָּן העברעישער טְרָאַדְיִיצְעָ, אֲפִילּוּ וְעָן זֵיְ טְרָאָגָן אַין זֵיךְ בְּלוּזָן אַיר הַוִּיר, אַיר רִיחָ. דָּאָס טְרָאַגְיִישָׁ פָּן יִדִּישָׁ אַיז בְּכָן נִיט נָאָר אַין דער שְׁפְּרָאָךְ-אַסְיְּמָלְאָצְיִעָ, וואס לְאָזֶט אַיְצָט קְיִינְ לְאָנְדָן נִיט דָוָרָק אָזֶן קְעָגָן וּוּלְכָעָר עס אַין אָזֶוּי שְׁוּעָר צָוּ קְעַמְפָּן, נָאָר אָזֶיךְ אַין דעם, וואס דער יִדִּישָׁ דִּיכְטָעָר אַלְיִין וּוּרְעָט אַלְץ בָּאַדְנָלָאָזָעָר, נִיט האַבְּדִיק כְּמַעַט קְיִינְ יִדִּישָׁ סְבִּיבָה אָזֶן וּוּרְנִידִיק אַלְץ מַעַר אַפְּגָעָרִיסָן אָזֶיךְ פָּן דעם העברעישן מקור.

די אויפֿגְּאָבָע פָּן "די גָּאָלְדָעָן קִיִּיט" דָּאָרָף זֵיְנָדָע קְעַמְפָּן דִּי קְעָגְנוּזִיטִיקָע פֿרְעָמְדִיקִיט צְוִוִּישָׁן דער העברעישער אָזֶן יִדִּישָׁ שאפונג, נָאָר אַ מָּאָל צָוּ שָׁאָפָּן אָזֶאָ אַטְמָאָסְפָּעָר, וואס זָאָל נִיט נָאָר אַוְיסְרִיְיסָן דעם אָזֶוּי באַדְנָלָאָזָן אַנְטָאָגָאנִיזָם צְוִוִּישָׁן בִּידְעָ לִיטְעָרָאָטוֹרָן, נָאָר אָזֶיךְ מַעְגָּלָעָר מָאָכָּן זֵיְעָר קְעָגְנוּזִיטִיקָע באַפְּרוֹכְּפָּעָרָונָג. העברעישער אָזֶן יִדִּישָׁ דִּיכְטָעָר דָּאָרָפָּן הַעַלְפָּן אִינְגָּעָן דִּי אַנְדָעָרָע, אָזֶן פֿרְיִיעָר פָּן אַלְץ קְעַנְעָן אִינְגָּעָן דִּי אַנְדָעָרָע אָזֶן זֵיךְ קְעָגְנוּזִיטִיקָמְשִׁפְּעָ זֵיְנָדָע — וְעָן הַיִּנְטָן, וְעָן העברעישׁ וְזֵי אַ פֿאַלְקְּסְפְּרָאָךְ פֿאַרְמָאָגָט טְרוּזָנָט לְעַבְּדִיקָע קוֹוָאָלָן — מִרְ האָבָן דָּא זָוָכה גְּעוּוֹן צָוּ הַעֲרָן העברעישׁ פָּן זִיסְן מוַיְלָ פָּן קְלִיְינָעָ יִדִּישָׁ קִינְדָּרָע, נִיטְיִיקָן מִרְ זֵיךְ נָאָר זֵיְעָר פִּילְ אַין צּוּשְׁטָרָאָם אָזֶן הַשְּׁפָעָה פָּן יִדִּישָׁ — פָּן אַיר דְּרוֹתָהָ נִיטְיִיקָן מִרְ זֵיךְ נָאָר זֵיְעָר פִּילְ אַין צּוּשְׁטָרָאָם אָזֶן הַשְּׁפָעָה פָּן יִדִּישָׁ גַּעַכְּאָוּעָטָעָר מַעְלָאַדְיִשְׁקִיט אָזֶן בִּילְדְּלְעָכְּיִיט, וואס האָט גַּעַכְּרָאָגָן אָזֶוּי פִּילְ שְׁפָעָ דָּעָר העברעישער שאפונג פָּן אַונְדָזָעָר גְּרָעָסְטָע דִּיכְטָעָר. מִרְ מִינְגָּעָן, אָזֶן אַזְרָאָר אַונְדָזָעָר שאפנדִיקָע יְוָגָנָט אַיז גַּעַפְּרָלְעָר דִּי פֿוֹלְקְוּמָע דָּעְרוּוּיְטָרָוָגָ פָּן דער יִדִּישָׁ דִּיכְטָעָר אַזְרָאָצְיִעָ וּוּלְכָעָאָ אַיז אַ פֿרְאָדוֹקָט פָּן נִיְּ אָזֶן טִיף אַיְבְּרָעָגָלְעָבָטָע מִקְרוֹזָת, אָזֶן דָוָרָק דָעָם אַיז זֵיךְ גְּעוּוֹאָרָן אַטְיִיל פָּן אַונְדָזָעָר נַאֲצִיאָנָאָלָן מִהְוָת, פָּן אַונְדָזָעָר אַנְגְּוּווּיְטִיקְטָעָר פֿאַרְגָּאַנְגָּעָנָהִיט. יִדִּישָׁ שאפונג אַיז דער המשָׁךְ פָּן מְדֻרְשָׁ, פָּן חִסְדִּות. אָזֶן זֵיְעָר הַשְּׁפָעָה וּוּלְטָ אַונְדָזָעָר הַיִּנְטִיקָע פָּאָזְוּעָ גַּעַשְׁטָאָגָעָן פָּאָר דָעָר סְפָּהָ צָוּ וּוּרְעָן פֿסְעוֹזָאַקְלָאַסִּישָׁ, וְזֵי אַ גְּרוֹיסָעָר טִילְ פָּן אַונְדָזָעָר הַשְּׁפָלָה-פָּאָזְוּעָ, וואס האָט זֵיךְ אַנְגְּעָשְׁפָּאָרָט בְּלוּזָן אוּרָק.

דעם תנך. וואס און אמרת, האבן מיר דא אין לאנד באוויזן פאר אונדזערע קינדער דעם
תנך צו באנייען, אזי איז די סכנה פון מליצה שרעקט אונדו ניט מער. עס איז א פרײידיקע
דערשיינונג, וואס דאס יידיש פאלקסlid. כאטש זיינער אפט איז א פרימיטיווער העברעיז
ישער איבערזעצונג, וווערט אלץ מעער בעאליבט בי אונדזער קליגנווארג אין של. און
אפיילו אונדזערע מאדרניסטען קולטיוירן זייןע מאטיוון, זעצע גערן איבער יידיש דיבער
(שלאנסקי, קרני, אביגדור המאייר). אבער דער שאפנדיקער יוגנט זעגען דאך די גראיסע
יידיש דיבער פולשטענדיק פרעמאָד.

ניט נאָר די יידן האָט אונדזער טויטפֿינְד זיך פֿאָרִי
מאָסטען אומצובּרעהנען און צו פֿאָרוֹאַנדְלָעַן אֵין זַיְהַ, נאָר
אויך זיינער שפֿראָך, און די גַּאֲלָדָעַן קַיְמַט. אֶבעָר די שפֿראָך
האָט דעם דַּוְרָך שׂוֹנָא אַיבְּרָגָעַלְעַבְט. און די קַיְמַט האָט דַּוְרָך
גַּעֲטָאָם, ווּלְדָעַר אֵין אוּפְּשָׁטָאַנדָּז, זיך גַּעֲצִיְּגַן אַונְטַעַרְדִּיק,
אַ פֿאָרוֹאַנדְטָע, אַ צַּעְפִּינְקְטָע, אַנְגַּעַזְאַפְּט מִיטַּדְיַיְגִּים
טרערן פָּוֹן די, וואָס האָט זיך גַּעֲשְׁמִידָט, גַּעֲהִילִיקְט מִיטָּן
קידושהַשְׁמָן פָּוֹן אַונְדָּזָעַר נַעֲנַטְסָטָע — אֵין זיך האָט נאָר
פֻעַּטְעַר צַוְּזָאָמָעַגְּקָלָאַמְעַרְט אַירָעַ רִינְגָעַן, זיך דַּוְרָכְגַּעַגְּרָאַבְּן
דַּוְרָך די פֿאָרְשָׁנִיטָעַן שְׁטָעַט אֵין האָט אַ בְּלִישְׁטָש גַּעַטָּן אֵין
ישראל, — דעם לאָנד פָּוֹן לאַנְגְּדוֹרוֹתְדִּיקְעָר יִדְיִשְׁעָר בְּעַנְקִי
שְׁאַפְּט, ווּהָיַן עַמְּ שְׁטָרָאָמָט אַזְיַנְדָּר די שָׁאָרִיתְהָאָומה; דעם
לאָנד וואָס הַיְּלָט אַונְדָּזָעַר פֿאָרְבָּלוֹטִיקָן נַעֲכָטָן מִיטָּן בְּלָוט
פָּוֹן אַונְדָּזָעַר גַּרְוִיכְן הַיְּינְט.

אלדעלע קייט

פערטלייאר-שריפט פאר ליטראטור אוון גזעלאַפֿטַלְעַכּוּ פראַבלעמען

редактор: א. סוצקעווער

მითრუდაკტარ: אליעזר פיננס רעדאַקצייע-סעקראַטָּאָר: מענדל מאן

25

ארוּיטְנְגְּעַבָּן פָּנִים הַסְּתָדְרוֹת הַפְּלִילִית שֶׁל הַעֲבָדִים הָעָבָרִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל

1956

תַּל-אָבִיב

פִּינְךָ אֹן צְוֹאַנְצִיךְ בּוּמְעָרֵן דִּי גָּאָלְדָעָנוּ קִיט

אונדזער איצטיקער גומער די גאלדנען קייט האט באָדָרְפַּט זיין אַ יּוֹם־טוֹבִּי
גומער — אֶזְוִי האָבוֹן מיר פֿאָרוֹיסְטְּגָעָזָעַן. פֿינְפֿ אָוֹן צוֹאנְצִיךְ גומערן פֿוֹן אָן ערנְסְטָן יִדְיְישָׁן
זְוּרְגָּאָל אֵין אַ גַּעַשְׂעֲנִישָׁ, בְּפֿרְטָן נָאָךְ וּוֹעֵן עַר דֻּעָרְשִׁינְגְּטָן רַעֲגָלְעָר אֵין יִשְׂרָאֵל, וּוֹזָה
יִדְיְישְׁ-טְּרָאָדִיצְּיָע אֵין נָאָךְ גָּאָר יְוָנָג —

אונדזער יומיטוב איז אבער פארשעט און פארשטערט פון דעם פאגראם איבער די
יידישע שרײיבער אין ראַטְנְ-פֿאָרְבָּאנְד ; אָ פֿאָגְרָאָם, ווֹאָס הָאָט נִיט קִיְּן גְּלִיכְּן מֵיט זִין
אַכְּרוּוֹת, אָ פֿאָגְרָאָם ווֹאָס אַיְּן אָוִיסְגַּעֲפִירְט גַּעֲוֹאָרְן אַיְּן אָ צִיְּטָ פִּון שְׁלוּם, אַיְּן אָ וּעָלְט
פִּון שְׁלוּם...

אמת, דער פאגראם איז אנטיגאנגען פערמאָנגעט, מיט אַ פראגראם, אין משך פון
אַ פֿאָר צענדייק יָאָרָן, וווען הונדערטער יִדִּישׁ אָוֹן העברעישׁ שְׂרֵיְבָּרֶר, קִינְסְטְּלָעֶר אָוֹן
וַיִּסְנְשָׁאָפְטָלָעֶר זָעָנָעָן פּוֹן דָּעָר גְּרוֹזִיאָמָעָר סָאוּוּטִישָׁעָר הַאָק פֿאָרְשְׁנִיטָן גַּעֲוָאָרָן. דָּעָר
קְלָאָפּ פּוֹן 1952, ווֹאָס הָאָט אַ סּוֹף גַּעֲמָאָכָט צָו דֵי לְעַבְנָס פּוֹן דָּוד בְּעַרְגָּעָלְסָאָן, דָּעָר נְסָתָר,
פֿרְץ מַאְרִקִּישׁ, לִיְיב קְוִיטְקָאָ דָּוד האָפְשָׁטִין, אִיצְיק פֿעָפָעָר אָוֹן נָאָד אָוֹן נָאָד — אַיְזַן דֵי
לְעַצְטוּ לְאָפְעַטָּע עַרְד אוֹיפּ דָּעָם גְּרוּיסָן מַאְסָךְ-קָבָר פּוֹן דָּעָר יִדִּישׁ-עָרְלָאָטָוָר אַיְזַן דָּעָם
לְאַנְד פּוֹן „סָאַצְיָאַלְיוֹן.“

אָגַב, זענען מיר כלל ניט זיכער, צי די לעצטעה מאהיקאנער פון דער יידיש-סואוועז
טישער ליטעראטור זענען טאָקע דערמאָרדעָט געווארן איזן 1952 בימוי סטאָלין. פון וואָגען
ווײַיסן מיר? דער פראָקוּרָאָר ווֹאָס האָט אַנגעָזָאגָט די משפחות פון די אָומְגָעָברָאָכָטָע
וועגן באָגָאנְגָעָנָעָם "טעוֹת" — אִים זָאלָן מיר גְּלִיבָן? פון וואָגען ווײַיסן מיר, צי ער אלְּין
איַן ניט מיטשׁוֹלְדִּיק איַן גְּרוֹזָאָמָעָן פֿאָרְבָּרָעָן?

די זעלבע וואָס האָבן מיכאָעלסן אָומְגַעֲבָרָאַכְט אֵין מִזְסָק, האָבן דָאָר אַיִם שְׁפָעַטָּע
איינגעָאַדָּנָט אָ פִּיעַרְלַעַכְע לְוִוִּיה — —

נאר וואס איז דער חילוק: 1952—1956, אײנס גלייבן מיר דעם פראקוראל: ד' שרייבער זעגען ל'יקוoidirt געווארן!

*

בֵּי דִי קְבָּרִים פָּוֹן דִי שְׁרִיבָּעָרְ-מַאֲרְטִירְעָרְ קָעָנָעַן מִיר זִיךְ נִיט אַוְיסְטָעָנָהּ
מִיט דִי טְוִיטָעַ. אַיִינָס דָּאָרֶף גַּעַזְגַּט וּוּרְעָן, דָּעָר עִיקָּר פָּאָר דִי, וּוָאָס זָעָנָעַן אַיְן רָאָטָן
פָּאָרְבָּאָנְדָן נִיט גַּעַוּוֹן: דָּעָר גּוֹרֵל פָּוֹן יְעַדְן שְׁרִיבָּעָר אַיְן רָאָטָן-פָּאָרְבָּאָנְדָן הָאָט אִים גַּעַזְגַּט
צַוְּנָגָעַן אַנְצָוּרְעָנָדָן זַיְינָן טָאָלָאנְט אַיְן צַוְּיִי שְׁתָחִים: אַיְן שְׁתָחִ פָּוֹן דָּעָר אַיְיבִּקְיִיט אֹוֹן אַיְן
שְׁתָעָנְדִיקָן גַּעַרְאָנְגָל פָּאָר זַיְינָן לְעָבָן. אַיִינָעָרְ פָּוֹן אַונְדוּרָעָרְ פִּינְסָטָעְ לִירְקָעָר, דָּעָר
יִדְיִישְׂ-סָאוּרְעָטִישָׂעָרְ פָּאָעָט. שְׁמוֹאָלְ האָלְקִין, הָאָט עָס אַוְיסְגַּזְגַּעַן אַזְוִי:

אוֹן דָּאָס אַיְן דָּעָר גּוֹרֵל פָּוֹן אַלְעָמָעָן אַוְנדָן:
אוֹזְ אַוְיבְּ נָאָר דָּו לְעַבְּסָט, מְזֻסָּט בָּאוֹוִיְיזָן אַ קְוָנָץ —

אַרְיִיבָּעָרְ אַפְּגָרְוָנְטָן פָּאָרוֹוָאָרְפָּן אַ שְׁטָרִיק
אוֹן גַּיְינָן אוֹפְּפָן שְׁטָרִיק וּוּי אוֹיְפָ אַיְזָעְרָנָעָרְ בְּרִיךְ.

אַבְּעָרְ אַיְיךְ דִי אַיְזָעְרָנָעְ בְּרִיךְ אַיְן אַיְנְגַּעְפָּאָלָן!

*

מִיר וּוּלָן קִיְּן מָאֵל נִיט פָּאָרְגָּעָטָן דִי קְרָבָנוֹת.

זַיְעָרָעְ וּוּרְקָי, דִי רִיְנָעָ, דִי בִּיטְגָּעָצְוּזְגָּעָנָעָ, וּוּלָן לְעָבָן אַיְן אַונְדוּרָעְ לִיטְעָרָאָטוֹ.
וּוּלָן לְעָבָן אַוְן אַבְּעָרְלָעָבָן זַיְעָרָעְ פָּאָרְטִילִיקָעָרְ.

אַ צִּיְּטָן וּוּטָן קְוּמָעָן, אוֹן דִי אַלְעָן וּוָאָס זַיְעָרָעְ הָעָנָט זָעָנָעַן אַיְן בְּלוֹט — וּוּלָן
גַּעַמְיִשְׁפָּט וּוּרְעָן.

אוֹיְךְ דִי "אִידָּעָעָ" וּוָאָס אַיְן אַיר נָאָמָעָן הָאָט מַעַן גַּעַקְוִילָעָט פָּאָעָט, מַזְ אֹוֹן וּוּטָן
גַּעַמְיִשְׁפָּט וּוּרְעָן!

לאַלְדָעַנְעַ קייט

פֿערטְלִיאָרְ-שְׂרִיפְטְ פֶּאָר לִיטְעָרָאָטוֹד
אוֹן בְּעַזְעַלְשָׁאָפְטְלַעַכְבָּעַ פְּרָאָבְלַעַמְעָן

רעדאָקְטָאָר : א. סּוֹצְקָעוּוֹעָר

מייטראָעָדְאָקְטָאָר : אלְיעָזָר פִּינְעָס

רעדאָקְצִיעָ-סְעָקְרָעָטָאָר : מלְךָ קָאָרְפִּינְגָּנוּוֹיִטְשָׁ

Ex Libris
Morris Seowitz
JOHANNESBURG
* *
מספּרי

ארוויסגעגעבן פָּוּן הַסְּתָדָרוֹת הַפְּלִילִית שֶׁל הַעֲבָדִים הָעָבָרִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
1964
אלְאָפִיבָּ

צום פופצ'יקסטן נומער

עם זענען פארביי אנדערטהאלבן יארצענדילינג זינט סאייז דערשינען דער ערשטער נומער די גאלדענע קיט — פמעט גלייכציגיטיך מיט דער נוי אויפגען קומענער יידישער מדינה.

דער אויפקום פון זשורנאל, בעיקר זיין פארגעשיכטע, אייז אויך געווען, אין א געוויסן זינען, א מלחה : א מלחה מיטן ייאוש, מיט די יוניקע אין לאנד וואס האבן הויך צעקלונגגען דעם יידיש-אונטערגאנג און בAMILA דעם אונטערגאנג פון דער ליטעראטטור און אונדזער מאמע-לשון.

און אַפְּילוֹ דעמאַלט ווען דער ערשטער נומער האט נאָך אַ שׂוועָרָן גע-ראָנגָל דערזען די לִיכְתִּיקָע שֵׁין — זענען אויך ניט געוווען קיון סְךָ אַפְּטִימִיסְטָן, וואס זאלָן די העזה האבן צו גלייבּן, אָז דער זשורנאל וועט זיין געבענטשט מיט אַרְיכְּתִּיאָרָן. שווין אַפְּגָעָרָעָדָט אָז עֶרֶב וועט דערלוֹפָן צו דער צָאָל פֿוֹפְּצִיק — דעם אַיצְטִיקָן יוּבְּלָ-נוּמָעָר אַרְבִּינְגָּעָרָעָכָנָט.

וואס האט מיר געבראָכט צו דער אַידָּעָה פון גְּרִינְדָּן אַ יִדִּישַׁ-טְרִיבּוֹנָעָ אַין יִשְׁرָאֵל ?

אנֵי הַגָּבָר וואס האָב געוווען דעם חורבן פון מײַן פֿאָלָק אַין זיין אַיִּינְ-פְּנִימְדִּיקָן גְּרוּוּל, האָב גַּעֲפִילָט, אָז מִיר, דָּאָם קְלִיְּנָע הַיְּהָוָעָלָע גַּעֲרָאָטָעָעָטָע יִדִּישַׁ-שְׁרִיבָּרָעָם, וּוּלְזָן מִיטָּן פָּוח פון אַונְדוּזָר פָּעָן ניט אויפְּמָאָנָעָן דָּאָם בְּלָוט פון פָּאָנָאָר, פון אוּשְׁוִוִּין ; אַכְּבָר מִיר וּוּלְזָן יַע אוּפְּמָאָנָעָן דָּאָם פְּאַרְבְּרָעָנָעָרָי פון אַונְדוּזָר לְשָׁוֹן, די עַלְגָּטָע אָתוֹתִ-פּוֹרָחוֹת פון די שְׁיַטְּעָר-הַיּוֹפָּנָם, דָוָרָך גַּעֲבָן זַיְּן אַתְּיקָן אַין לאָנד פון אַונְדוּזָר אוּפְּקָום.

צי אייז דער צִיל דערגרויכט געווואָרָן ? אייז דער אוּפְּטוֹ אַ גַּעֲרָאָטָעָנָעָר ? שְׁוּעָר צו עַנְטָפָעָרָן. סְוּוֹאַלְט זַיְּך גַּעֲוָאַלְט הַעָרָן וואס עַמְּזָגְנָעָן פְּרִינְד אַין וואס וְאַלְטָן גַּעֲזָגָט חֲבָרִים וואס זענען מַעַר נִיטָּא... אַין נִיטָּא זענען אַסְך : נִיטָּא מִיט אַונְדוּזָוּסְפָּה שְׁפְּרִינְצָאָק, נִיטָּא דָוָד פִּינְסָקִי, נִיטָּא יַעֲקָבְנִימָּאָן, נִיטָּא אַבְּרָהָם לְעֻוּוֹנְסָאָן. עַמְּזָגְנָעָן אַזְיָּץ די, וואס האָבָן פון דער ווּיְתָן גַּעֲשְׁטָאָרָקָט דעם זְשָׁוָרָן נַאֲל אַין גַּעֲמָוֹטִיקָט זַיְּנָע בּוּיְרָם. נִיטָּא ה. לִיְּוֹוִיק, יוֹסָף אַפְּאָטָאָשָׁו, ש. נִיגָּעָר, שְׁלָוָם אָש, נִיטָּא... צו לאָנְגָּדָע צָעַטָּל מַע זַאֲלָעָטָעָן קַעְנָעָן אַוְיסְרָעָכָנָעָן.

*

ווען כ'האָב אַיִן 1948 דֶּאָ אַנְגַּשְׂרִיבָן אָוֹן אַפְּגַּעַדְרוֹקָט מֵיָּוֹן לִיד "יִדְּיִישָׁ",
הָאָבָן אֲפִילּוּ גּוֹטָע פֿרִינְד, פֿעַנְחַבְּרִים, גּעַפְּרוֹוֹת אַרְאָפְּדִינְגְּגָעָן פֿוֹן מֵיָּוֹן אוֹיפְּ
רִיכְטִיקָן יִדְּיִישָׁ-גְּלוּבָן. לאָמֵיר צִיטְרָן זִיךְ אַלְיָוּן:

וּוֹאָס פְּאָר אַ קָּאָטָאָוּסְדִּיקָע

וּוִיצְנָן

דְּרֶשֶׁנְטָ מֵיָּוֹן פֿאָזְיעִ-בְּרוֹדָעָר מִיטָּ דִּי בָּאַקְנְבָּאָרְדוֹן,
אָזָ מֵיָּוֹן מַאְמָעַלְשָׁוֹן גִּיטָּ בָּאַלְדָּ אָונְטָעָר?
מִיר וּוּעָלָן נָאָךְ אַיִן הַוְּנְדָעָרְטָ יָאָר אַרְוֹם דֶּאָ קָעָנְטִיקָ זִיכְן
אוֹן פֿרִין דִּי דִּיסְקוֹסְיָע בַּיִּ דָעַם יַרְדָּן.

נוּ, אָז עַקְסְטָלְפֿוֹן דָעָר אַנְגַּעַנְבָּעַנְעָר צָאָל יִדְּיִישָׁ-יִאָרְוָן אַיִן יִשְׂרָאֵל אַיִן שָׂוִין
מִיטָּ מַזְלָ אַרְיְבָעָר אָוֹן דִּי דִּיסְקוֹסְיָע בַּיִּים יַרְדָּן גִּיטָּ אָזָ אַיִן פּוֹלָן בְּרָעָן. אַיךְ בֵּין
אַיִצְטָ מַעָר אַיְבָעַרְצִינְגָט וּוּי דֻּעְמָאַלְט, אָזָ זַי וּוּעָט נָאָךְ אַנְגָּנִין אָסְקָעַנְגָּר
וּוּי אַיךְ הַאָב פֿאָרוֹיְסְגָּוָאנְטָ.

אוֹן דָּאָס וּוּעָט גַּעַשְׁעָן, לאָמֵיר הַאָפָּן, צָו דָעָר פֿרִיְיד פֿוֹן קִינְסְטָלְעָרִישָׁן
יִדְּיִישָׁן וּוּאָרָט אַיִן יִשְׂרָאֵל, אוֹן צָוּמָ וּוּוַיְלָ פֿוֹן דָעָר יִדְּיִשָּׁעָר וּוּעַלְטָ-לִיטָעַרְאָטוֹר
אַיִן אִיר תְּחִיתָ-הַמִּתְּמִדִּיקָן אוֹיפְּכָלִי.

אליעזר פינעס / תל-אביב

אָ וּוֹאָרֶט צָוּמָ יוֹבָּל-נוֹמָעָר

איַן דִּי עַטְלָעַכְעַ שְׂוּרוֹת מִינְעָ צָוּמָ יוֹבָּל-נוֹמָעָר בֵּין אַיךְ נִיטָ אַוְיָסָן אַרְוֹסָסּ
צְוֹהִיבָן דִּי לִיטָעַרְאִישָׁ-קִינְסְטָלְעָרִישָׁעָ מַעְלוֹתָ פֿוֹן דִּי גָּאָלְדָעָנָעָ קִיְיט, אַיךְ וּוַיְלָ
נָאָר אַגְּנוּוּיְזָן — אוֹן אַיִן גַּאנְצָ אַלְגָּעָמִינָעָ שְׁטָרִיכָן — אַוְיָפָדִי קַוְלְטָוָר-גַּעֲזָעָלִי
שָׁאָפְטָלָעַכְעַ דָעַרְגְּרִיוֹכְנוֹנְגָעָן, וּוֹאָס דָעָר וּשְׁוּרָנָאָל הַאָטָ צָוּמָ פֿאָרְצִיְיכָעַנְעָן. קָאנְסָ
טָאָטִיר אַיךְ מִיטָ גְּרוּוּסָ צּוֹפְרִידְנִיקָיט, אָזָ דִּי גָּאָלְדָעָנָעָ קִיְיט אַיִן מִיטָגְעָנְגָעָנְגָעָן מִיטָ
דָעָר צִיעִיט, הַאָטָ אַוְיָגְגָעָנוּמָעָן — וּוּי וּוֹיִיט סְמָהָאָטָ זִיךְ גַּעַלְאָזָט אַיִן דִּי רַאְמָעָן
פֿוֹן אָפְרַטְלִיאָר-שְׁרִיפָט — דִי סְאָצִיאָלָעָן אַוְן קַוְלְטָוָר-פְּרָאָכְלָעָמָעָן וּוֹאָס דִּי נָאָכָ
מְלָחָמָה דִּיקָעָ תְּקוֹהָה הַאָטָ אַרְוֹסְגָּעַרְוֹקָט אַוְן גַּעַטְרִי אַפְּגַּעַנְגִּילָט דִי לִיטָעָרָץ
טוֹר-דָעַרְשִׁינְגָעָן אַיִן יִשְׂרָאֵל אַיִן אַיִן דִי תְּפָזּוֹתָ.

די גָּאָלְדָעָנָעָ קִיְיט אַיִן גַּעַוְאָרְזָן אַזָּעָרְנָסְטָעָ אַכְסָנִיהָ פְּאָר דִי שָׁאָפְעָרָםָ פֿוֹן
דָעָר יִדְּיִישָׁ-לִיטָעַרְאָטוֹר אַיִן דָעָר גָּאָרָעָרָ וּוּעַלְטָ — אָמִינָן קִיבְּזָ-גְּלוּוֹתָ פֿוֹן
אַונְדוֹעָר שָׁאָפְוָנְגָסְגִּיסָט. זַי הַאָטָ אַוְיָקָעָנָעָן אַפְּגַּעַנְגָּבָן גַּעַהְעָרִיקָן פְּלָאָצָ פְּאָר
אַיְבָעַרְעַצְוָנְגָעָן פֿוֹן אַונְדוֹעָרָעָ הַעֲבָרְעִישָׁעָ קְלָאָסִיקָעָרָם אַזָּעָרְנָסְטָעָ פְּלָעִיאָדָעָ
פְּלָעִיאָדָעָ הַעֲבָרְעִישָׁעָ פָאָעָטָן אַזָּעָרְנָסְטָעָ פְּרָאָזִיאִיקָעָרָ אַיִן יִשְׂרָאֵל; אַזָּעָרְנָסְטָעָ אַוְיָפָדִי וּוַיְפָלָ דָאָס

איו מעגלעך געוווען איין דעם נייפטיקון קלימאט פאר יידיש בוי אונדו אין לאנד — געשאָפַן אַ פֿאָרביינדונג צוישן. יידישע און העברענישע שאָפּערם. די דזוקע פֿאָרביינדונג, וואָס „סִימְבָּאָלְיוֹרֶט מִיט זִיךְ דֵּי הִיסְטָאָרִישׁעַ גָּאנְצְקִיַּת אָוֹן נָאָצָּה. צִיאָנָאָלָעַ אַיְינָה היַטְלָעָכִיַּת פָּוֹן אָונְדוֹעָרַט לִיטָעָרָאָטוֹר אָין אִירָעַ בִּידָעַ לְשָׁנוֹת“ (ש. ניגער ז"ל), איו געוווען און איו אַיְינָעַ פָּוֹן אָונְדוֹעָרַעַ הוַיְפָטוֹזָרָגָן.

אַ גְּרוֹיסָעַ זְבוֹת פֿאָר דֵּי גָּאָלְדָעָנָעַ קִיְּט אָין דָּאָס וּוָאָס זַי הַאֲט אַרְוִיסָגָעַ-סִירָט אַוִּיפְּ דָעַר לִיטָעָרָאָרִישׁעַ אָרָעָנָעַ אַ רְיִי יְוָנָגָעַ שְׂרִיבָעָרָס-אַנְהִיבָעָרָם, וּוָאָס אַיְצָט פֿאָרָנָעָמָעַן זַיְהַשׁ-פָּאָזִיצִיָּעָם אָין דָעַר יִדְיָשַׁ-לִיטָעָרָאָרִישׁעַ וּוּלְטַ.

*

עַם בָּעַט זִיךְ מְמַשׁ צַוְּ פֿאָרְצִיכָעָנָעַן צְוַיְּיַה מַאְמָעָנָתוֹ אָין דַעַם גּוֹרָל אָוֹן בָּאַשְׁטִימָוָנָגָ פָּוֹן דֵי גָּאָלְדָעָנָעַ קִיְּט : דֵי צִיְּט אָוֹן דָּאָס אָרָט, וּוּעַן אָוֹן וּוּ דֵי צִיְּטְשִׁרְפַּת הַאֲט אַנְגָּהָהָוִיבָן צַוְּ דָעָרְשִׁינָעַן :

די צִיְּט : דָּאָס יָאָר 1948 — אַ פֿאָר יָאָר בְּלוּזָן נָאָךְ דַעַם דְּרִוְתָן חָרְבָן אָונְדוֹעָרַן. עַם הָאָבָן נָאָךְ גַּעַטְלִיעַט דֵי שִׁיטָעָר-הַוִּפְנָם, נָאָךְ גַּעַרְוִיכָעָרָט דֵי קְרָעָ-מַאְטָאָרִיעָם, אָוֹן דֵי שְׁרִידִים פָּוֹן אַוִּיסְגָּהָהָרָגָעָטָן יִדְיָשַׁן פֿאָלָק, פֿאָרָטְרִיבָעָנָעַ פָּוֹן זַיְעָרָעַ חָרְבָּעַ הַיְּמָעָן, הָאָבָן אָין דָעַר גְּרוֹיסָעַ וּוּלְטַ נָאָךְ קִיְּזָן וּוּינְקָל נִיט גַּעַפְוָנָעַן זַיְהַשׁ אַזְוּקָצּוֹלִיָּגָן.

אָוֹן דָּאָס אָרָט : די עַרְשָׁת-אוֹיפְּגָעָקוּמוּנָעַ מִדִּינָה, וּוָאָס אָין אַ מְלָחָמָה אַוִּיפְּ לְעָבָן אָוֹן טּוֹיַּת הַאֲט זַי מִיטָּן בְּלוּט פָּוֹן טּוֹזְנָטָעָר זַיְן אָוֹן טּוּכְטָעָר אִירָעַ גַּעַצְיָוָנָט די בָּאַפְּרִיאָוָנָגָ פָּוֹן פֿאָלָק אָוֹן לאָנד.

אָיְזָנָעַן דָעַר אַ גּוֹרְלִידִיקָעַרְ צִיְּט, אַוִּיפְּ דָעַר גַּרְעָנָעָץ-לִינִיעַ צְוַיְּיַה אָוּמָקָוָם אָוֹן אַוִּיפְּקָוָם, צְוַיְּיַה לִקְוִי-חָמָה אָוֹן גָּאָלְדִיקָן בָּאֲגִינָעָן אָיְזָנָעַן דֵי גָּאָלְדָעָנָעַ קִיְּט.

וּוְילְטַ זִיךְ גְּלִיְבָן, אָז דָעַר שֶׁר פָוֹן יִדְיָשַׁ-לְשׁוֹן הַאֲט גַּעַזְאָרָגָט דֻּעָרָפְּאָר, אָז דָּאָס יִדְיָשַׁ וּוּאָרָט, וּוָאָס אָיְזָנָעַן דָוְרָךְ צְוַיְּיַה גַּרְוִוָאָמָעַ פֿאָרָטְיָלִיקָעַר, מִיטְ פֿיְיָעָר אָוֹן שְׁוּעוּרָד, אַרְוִיסְגָּרָיָסָן גַּעַוּוֹאָרָן פָּוֹן זַיְן שְׁעַפְעָרָיָשָׁן הַמְשָׁךְ, זַאְל גַּעַפְוָנָעַן אַ לִיטָעַ רָאָרִישָׁן תִּיקְוָן אָיְזָנָעַן דַעַם לְאָנְדַפְּטָה אָונְדוֹעָרַעַ הִיסְטָאָרָיָשָׁן הַמְשָׁךְ.

מאקס ווינגרטן

פֿאַטְאָגְרָאָפִיעַ אַידְעָנָעַ פַּיִ

**ד"ר מרדכי שעכטער / ניריאך
מ. ווינרייכס צוֹשְׁטִיעֵר צום אויסוואקס פון יידיש**

I. פרינציגפַן פָּוָן שפְּרָאָדְ-גָּאָרְמִירְוָנָג

ד"ר מאקס ווינגרטנס נארמאטיווער צוֹשְׁטִיעֵר צום אויסוואקס פָּוָן דער יִדִּישֶׁער קולטורשפְּרָאָך אַיז אַ צוֹוַיִיקָעָר: אַי עַר שְׁטָעַלְט אָוֹזַעַק פרינציגפַן פָּוָן שפְּרָאָקְוָלְטוֹר אַי עַר ווִיזֶז לְמַעַשָּׂה וְוי אָזַי זַיִדְרוּצְזֶה.

די פרינציגפַן. 1) רַיְידַן אָזְ שְׁרִיבַן יִדִּישֶׁ דָּאָרָף מַעַן זַיִדְלַעֲגַעַן.¹ "אָרִיב מַעַן דָּאָרָף הַאָבָן דִּי שְׁוֹעַרְעַ וּוּעַרְטָעַר, דָּאָרָף מַעַן זַיִדְלַעֲגַעַן. שְׁפָרָאָךְ לְעַרְגַּט מַעַן."² וְוָאָס פְּאָר אַ יִדִּיש אַיז דָּאָס, אָז מַעַן פֿאָרְשָׁטִיעֵיט עָס נִיט?.. דָּעַר אוּסְטֶיךְ, וְוָאָס מַעַן קָעָן

¹ יִדִּישֶׁן שְׁפָרָאָךְ II (1942), 33.

² דְּצַיְוַן 52.

מאנן, קען זיין נאר אינעэр: מעהן דארף זיך אויסלערנצער.³ אין א סביבה וו שירוב שריבערס זענען ניט דורכגעגן אפלו אונ ערמאנטאַרְשָׁוֹל אין דער שפראָד פון זיער שאָפָן, רותט אַט דער פרינציג אַרטיס אַ היפש בישל באַהֲלָתְעָנָם אַקענשטעל.

2) "מיר נײַטִיקָן זיך אין אַ שפראָד, ווּאַס זאל דינען אלע באַדערפֿעַנְשָׁן פון הײַנטצייטִיקָע יִזְׂן אָוּן מִתְגִּיָּן מִיט יִזְׂן אָוּן זַיְעַר אַנטוּוּיקְלָונְג... די יִדְישַׁ שפְּרָאָר דָּאָרָף זַיְנָן בְּפֹה אַרוּיסְצּוּבְּרָעְנָגָעָן די דָעָרְגִּיְוָנָגָעָן פֿוֹן פֿינְקְטְּלָעְכָּע ווִיסְנָה שָׁאָפָּטָן אָוּן די אַיבָּרְלָעְבָּוּנָגָעָן פֿוֹן רָעְלִיגְיָעָן עַקְסְּטוֹאָן; זַיְדָאָרָף טָוִיגָּן פֿאָרָן פֿאָטָאָס פָּונָגָעָם נְבָאָ פָּוְנָקָט ווּי פֿאָרָן לְעַרְנְעַרְישָׁן פְּילְפּוֹל, זַיְדָאָרָף קָעְנָעָן דִּינָעָן פֿאָרָן לִיכְטָן פְּלִירֶט נִיט ווִינְצִיקָּעָר ווּי פֿאָרָן פֿילְאָסָאָפִישָׁע חַקְירָות, אָוּן זַיְדָאָרָף הַאָבָּן דָעָם אַדְעֻקּוֹאָטָן סְטִיל אָוּן ווּעְרְטָעְרְמָאַטְעָרִיאָל צָרוּ מַאֲלָן דָאָס יִדְישַׁע לְעַבָּן אָיִ אַין רְבִּי עֲקִיבָּאָס צִיְּטָן אָוּן אֵין יְשָׁרָאֵל הַיְּנָנָת. ווִיטָעָר, דָאָרָף מַעַן פֿרְעָמְדָן שְׁטִיגְגָּעָר אָוּן פֿרְעָמְדָן אַידְעָעָס אָוּרָקָעָן אַיבָּרְגָּעָן אָזָוִי, אָזָעָס זַאָל אַוִיסְקּוּמָעָן נִיט יִדְישְׁלָעְדִּיקְלִינְיָן שְׁטַעְטָלְדִּיק אָוּן נִיט פֿרְעָמְדוּעָרְטָעְרְדִּיקְאָרָעָם, נָאָר יִדְישַׁ אָוּן רַיְיךָ".⁴

3) פֿרְעָצְיוֹקִיט פֿוֹן אַוִיסְדָּרִיק אַיז בְּלְכָעָר פֿוֹן פֿאָפּוּלְעָרִיקִיט (זָעָן דָא ווִיטָעָר דָאָס קָאָפִיטְעָלָע II).

4) אַ ווֹאָרט, ווּאַס סַע פֿעַלְתָּ אַוִיס אַין דָעָר קָוְלְטוֹרְשָׁפְּרָאָר, דָאָרָף מַעַן אַדְעָר אַפְּזָוָן אַין דָעָר פֿאָלְקְשָׁפְּרָאָר (זָעָן דָאָס קָאָפִיטְעָל II ב) צִי אַין דָעָר עַלְטָעָרְרָר לִיטְעָר רְאָטוֹר (זָעָן קָאָפָ' II ג), אַדְעָר שָׁאָפָן עָס פֿוֹן יִדְישָׁן שְׁפָרָאָכוֹאָרָג (זָעָן קָאָפָ' II ד). אַדְעָר אַרְיְנְפִּירָן עָס פָּונָגָעָם אַינְטָעְרָנָאַצְּיָאנָאָל ווּעְרְטָעְרְאָוָצָר (זָעָן קָאָפָ' II א). "...דָאָרָף מַעַן זַיְךְ אָפְּלִיגָּן אָוּרָקָעָן אַוִיסְבָּאָקְמוּמָעָן פֿוֹן די דִּיאָלָעְקָטָן זַיְעַרְעָז לְעַקְשִׁישָׁ אַוְצָרוֹת, ווּאַס אָוְנְדוֹזָעָר רָאָכִיטִישָׁע אַינְטָעְלִיגְעַנְטִישָׁע שְׁפָרָאָר גִּיט אַוִיס נָאָר זַיְיָ".⁵

5) "דִּיטְשָׁמְעָרִישׁ טָוִיג נִיט". אָוּרָקָעָן פֿוֹן רְוִסְּיָה, פּוֹוִילִישָׁ, עַנְגְּלִישָׁ קָעָן מַעַן נִיט סָתָם בְּרָעְנָגָעָן צָו פְּרִירָן ווּעְרְטָעָר אָוּן זַיְךְ אַיְנְרִיְּדָן, אָז מַעַן בָּאַרְיִיכְעָרָט מַאֲמָעַלְשָׁוֹן (זָעָן קָאָפָ' II ו).

6) דָעָם ווּזְקָס פֿוֹן אַ קָּוְלְטוֹרְשָׁפְּרָאָר דָאָרָף מַעַן קִירְעוֹוֹעָן, אָוּרָקָעָן ווִיְקָל סַע לְאֹזֶט זַיְךְ. "דָאָס גַּעַבָּאָט פֿוֹן דָעָר צִיְּטָן אַיז אַ נָּאָרְמִירְטָעָ פֿלְלָשְׁפָּרָאָר... נִיט קִיְּן הַפְּקָרְדְּלָשָׁוֹן, ווּ יְעַדְעָר אַיְנְגָעָר אַיז אַ מַוְשֵׁל בְּפִיכְפִּיה... דָאָס ווִיכְטִיקְסְּטָעָ פֿאָרָן דָעָר יִדְישְׁעָר שְׁפָרָאָר אַיז אַיְץְצָהָר צָו דְּעַרְשָׁלָאָגָן זַיְךְ צָו אַ גַּעֲוֹזִין מִינִימָהָן נָאָרְמָעָט. דָאָס אַיז אַ פֿרְאָגָעָ פֿוֹן אַיְרָסְאָצִיאָלָן פֿרְעָסְטִיוֹשָׁ, מַמְּלִיאָא אַ פֿרְאָגָעָ פֿוֹן אַיְרָ קִיּוֹם מַמְּשָׁ".⁶ "וּוְאַס אַיז קָוְלְטוֹרְשָׁפְּרָאָר אַז ווִיסְקָעָר נָאָרְמִירְגָּג".⁷ "טָאָמָעָר הַעֲרָת אַיְרָ אַ מַאְלָ דָאָס זַיְסָע פֿרְאָגָעָלָע": וּוְאַס אַיז דִּי נַפְּקָאָמִינָה, וּוְזַיְוִי מַעַן לִיְגָט אַוִיס, אָז סַיְיָ ווּיְסַיְיָ קִוְּיֶפֶט מַעַן דָאָר נִיט קִיְּן יִדְישָׁע בִּיכְעָר?!, זַאָלָט אַיְרָ ווִיסְנָ זַיְן, אָז דָאָס רְעַדְתָּ צָו אַיְיךְ אַ בְּאַגְּרָעָבָעָר פֿוֹן יִדְישָׁ — בְּשׂוֹגָג אַדְעָר בְּמוֹזִיד. די דָאַזְקָעָ צַעְכָּרָאַסְטָעָטָקִיָּת הַאָט אַ הִיפְשָׁן חָלָק אַיְן דָעָם, ווּזְמִירָהָלָטָן הַיְּנָנָת. אָז אַ נָּאָרְמָעָ, אָז דָעָם בָּאַוּוֹסְטוּזִין אָוּן אָז דָעָם בָּאַדְעְרְפָּעָנִישָׁ פֿוֹן אַ נָּאָרְמָעָ, קָעָן קִיְּן קָוְלְטוֹרְאַנְטָוִיקְלָוָג בַּיְּ אָוְנְדוֹזָעָן נִיט גַּעַמְּאָלָט זַיְיָ".⁸

³ דָצְ�וֹ 33.

⁴ אַ ווֹאָרט פֿרְיָעָר פָּונָגָעָם רְעַדְאַקְטָאָר, אַוָּצָר פֿוֹן דָעָר יִדְישָׁע שְׁפָרָאָר, נִיט, 1950, 2 ו. ז.

⁵ יִדְישָׁע פֿאָרָן אַלְעָר I (1939), 287.

⁶ דָצְ�וֹ 286.

⁷ יִדְישָׁע שְׁפָרָאָר אַז IX (1959), 63.

⁸ יִדְישָׁע שְׁפָרָאָר אַז IV (1949), 4.

7) די נארמיר-אָרבּעַט דֶּאָרְךָ זִיךְ סָומֵךְ זִין אַרְיךְ פָּעַטְטָעַ פֿרִינְצִיפַּן. "אִיטְלָעַכְה פֿרִינְצִיפַּן אַיְזָן בְּעַסְעַר וּזְיךְ אַתְּ תְּהֹוּבָהָה".⁹ "מִיר דֶּאָרְךָ נִיטְסָתֵם אַינְגָאלְעַכְצָעַר, נָאָר פֿאָרְשָׁלָאָגָן אַיְזָן דָּעַר פְּאָרְעָם פָּוּן פְּלִילִים".¹⁰ נָאָרְמִירְטְּקִיט אַוְיָנְסִידְסְּוּד פָּוּן פֿרִינְצִיפַּן אַיְזָן קְרָאנְטָעַר — וּוֹיְלִיל רְאִיעַלָּעַר, סָאַלְדָּעַר, בָּאֲגָלִיבְּטָעַר — פָּוּנְעָם מְטוּווִילִיקָן פְּסָקָעָנָעַן פָּוּן דָּעַם צַי יְעַנְעָם יְחִידָה. "סְאַיְזָן בְּעַסְעַר צַו פְּאָרְלָאָזָן זִיךְ אַרְיךְ אַפְּלָל, אַפְּלָלוּ וּוֹעַן עַר בְּרַעְנָגַט צַו אַ-שְּׂרִיפְטְּבִילָד, וּוֹאָס זַעַט צֻמָּעָר שְׁרַעַטְמָאָל אָוִיס מְאָדָנָע, אַיְידָעָר אַוְיָנְסִעְן אַיְזָנוּן פָּוּן אַ-יְחִידָה, וּוֹאָס וּוֹעַט נָאָר עַרְשָׁת בָּאַשְׁלִיסָן".¹¹

8) דָעַר "דָאַבְּזִיךְ-אִיךְ-בָּאַלְעַבָּס-אָוּרְטָוּט-מִירְ-עַפְעָס"¹² פָּוּן דִי פְּלָעַרְלִי, "גִּינְטָאַסְפְּאַלְגָּעָרָס" אַיְזָן אָוּמְגָלִיק פָּאָר יְיִדִּיש. "זָאָל מִינְס אַיְבָּעַרְגִּינְ" אַוְן "גִּינְטָאַסְפְּאַלְגָּעָרָס" אַיְזָן יְחִידִים, נָאָר אַ-הַסְּכָמָה פָּוּן אַ-אוּטָאַרְיוֹרְטָאַן קָאַלְעַקְטִיוֹו"¹³ אַיְזָן מַאֲקָס וּוַיְינְרִיכָס (אַיְזָן קְלָמָנָאָוּוַיְתְּשָׁעָס, זְלָמָן רְיִוְונָס, ח. גִּינְגָעָרָס, אָוּרְיאָל וּוַיְינְרִיכָס, מ. שְׁעַכְטָעָרָס) נָאָרְמָאַטְיוּועָר אִידְעָאָל.

9) דָעַר פֿרִינְצִיפַּן אַ-אוּטָאַרְיוֹטָעָט. "דָעַר תְּנָאִי קָהָדָם לְמַעַשָּׂה פָּאָר נָאָרְמִירְזָוָג אַיְזָן אַ-אוּטָאַרְיוֹרְטָאַר אַ-אוּטָאַרְיוֹטָעָט".¹⁴ סַע גִּיטָּאַס וּוֹאָס: מִיר זְעַנְעָן אַ-שְּׁפָרָאַךְ-סְבִּיבָה מִיט אַ-טִּיף אַיְנְגָעָוּוַאָרְצָלְטָעָר אַוְמָבָּאַצְּיוֹנָג צֻמָּע אַיְיָ גַּעַנְעָם לְשָׁוֹן. מַעַ רְעַדְתָּ אָוָן מַעַ שְׁרִיבְתָּ שִׁין וּוֹעַגְן יְיִדִּיש, מַעַ הָאָט עַט — טִילְלָה אַבָּן עַט — טָאָקָעַ לִיב, אָבָּעָר צַו דָּרְדָּרְאָרְץ קָוָמָט עַס נִיט. וּוַיְסִיקָּרְהִיטָּ צַי אַוְמוֹיסִיסְקָרְהִיטָּ לְעַבְתָּ מַעַן דָעַר הַשְּׁגָה, אָזְקִיָּן אַמְתָעָר יְש אַיְזָן יְדִיש נִיט. מִיטָּן לְשָׁוֹן פָּוּנְעָם אַנְעָקְדָּאָט טִישָׁן רְוֹפָא: "דָאַקְטָעָרְלָעָבָן, מִיר בִּידְעָ וּוַיְיסָן דָאָךְ וּוֹיְלָ, אָזְקִיָּן דְּפָקָ אַיְזָן נִיטָּאָ". וּוַיְינְרִיכָס דָרָךְ אַלְעָבָן לְאָנָגָן אַיְזָן, אָזְסִיאָזְיָעָדָאָךְ אַ-דְּפָקָ, אָזְקִיָּן אַ-שְּׁפָרָאַךְ-רוֹפָא וּוַיְיסָט עַס נִיט, אַיְזָן עַס נָאָר אַיְבָּעָר זִין אַיְגָעָנָר פִּיאָוּקָעָס אַוְן בָּאַנְקָעָס-מְעַנְטָאַלְיָטָעָט.

דִי לִינְגּוֹוִיסְטִיק הָאָט בִּימְנוֹ זִיךְ אַזְוִי צְעוּוֹאָקָסָן, אָזְקִיָּן אַיְין יְחִידָה קָעָן זַי מַעַר נִיט אַרְוּמְגָעָמָעָן. פָּוּן דָאַגְּעָט דִי סְפָעַצְיָאַלְיִיסְטִישָׁעָ צְעַגְאָפְלוֹגָ: אַיְנָעָר — אַ-דִּיאַלְעַקְטָאַלָּגָן, דָעַר אַנְדָּרְעָר — אַ-שְּׁפָרָאַךְ-הִיסְטָאַרְקָעָר, דָעַר דָּרְיְטָעָר — אַ-גְּרָאַמְּאַטְּיקָעָר, דָעַר פְּעַרְדָּעָר — אַ-לְּעַקְסִיקָּגָרָאָט. אָזְקִיָּן אַ-רוּמְטָרָאַכָּטָן דָעַם עַנְיָן דָאָרָף מַעַן מִיט דִי נִיסְטָע וּוַיְסִנְשָׁאַפְּטָלְעָכָע בָּאַגְּרִיפָן. מַעַ טָאָר נִיט אַיְזָן 1964 צְוָגִיָּן צַו לְשָׁוֹן מִיטָּן בָּאַגְּרִיפְנּוֹאָרָג פָּוּן 1914 צַי גָּאָר 1904. אַיְזָן טָאָקָעַ אַיְן אַ-תְּקוֹפָה פָּוּן אַיְמְפָעְטִיקָן וּוַיְסִנְשָׁאַפְּטָלְעָכָן פָּאַרְוִיסְגָּאָנָג אָזְקִיָּן פָּאַכְמָעָנִישָׁן סְפָעַצְיָאַלְיִזְרִטְקִיט — לְאָוּ כָּל אָדָם זָוְחָה. נִיט אִיטְלָעַכְעָר, וּוֹעֵר סְהָאָט אָזְקִיָּן דָעַר אַנְדָּרְעָר — אַ-דָּרְצִיְּלָעָרִישָׁן טָאַלְאָגָט, אָזְקִיָּן בְּפַחַד צַו פָּאָרְמָוְלִירָן אַ-דָּעַר אַפְּלִילָוּ וּזְעַם דָעַם חִילּוּק פָּוּן יְיִדִּיש אָזְקִיָּן דָבְּשָׁמְעָרִישָׁן, אָזְקִיָּן נִיט יְעַדְעָרְעָר, וּוֹעֵר סְקָעָן אַנְשָׁרִיבָן אַ-גּוֹט לִידָה, אָזְקִיָּן רָאוּי צַו פְּסָקָעָנָעָן אָזְקִיָּן הַילְּכָת אַוְיסְלִילִיג. נִיט נָאָר אַיְן פְּרָאָנְצִיּוֹן צַי אַיְן דִּיטְשִׁישָׁן צַי אַיְן אַוְנְגָעָרִישָׁן, אָזְקִיָּן יְיִדִּיש פָּאַדְעָרְט זִיךְ גְּרוּנְטִיקָע יְדִיעָות, אַ-פְּרָאַפְּעָסִיאַנְגָּעָלָעָצָגָרִיטִוָּג. קְוֹץ פָּוּן דָעַר אַיְזָן יְיִדִּיש פָּאַדְעָרְט זִיךְ קָאַמְפָעַטְעָנָצָג. פָּוּנְקָט וּוֹי סְאַיְזָן נִיט גַּעַנְגָּוָג צַו זִין אַ-יְיִד אַ-לְּמָדָן — זָאָה, סְיִּפְאַדְעָרְט זִיךְ קָאַמְפָעַטְעָנָצָג. פָּוּנְקָט וּוֹי סְאַיְזָן נִיט גַּעַנְגָּוָג צַו אַ-יְיִלְלָה דָאָרָף מַעַן הָאָבָן סְמִיכָות אַרְיךְ רְבָה, פָּוּנְקָט אַזְוִי אַיְזָן נִיט גַּעַנְגָּוָג.

⁹ דצ"וו 10.

¹⁰ דצ"וו 20.

¹¹ יִדִּישָׁן שְׁפָרָאַךְ אַיְזָן (1959), 49.

¹² דצ"וו 42.

¹³ דצ"וו 39.

¹⁴ דצ"וו 63.

שְׁפָרָה וּוּרְבָּר / תַּל-אֲבִיב

לִידָעָה

אַש אָזֶן וּוִינְטַה

א

וּוִינְטַה, וּזְאָס מִיטַּ יַרְגּוֹן
פְּלִיקְסְּטוֹ גַּאנְצָע פָּאַסְמָעַס גַּראָזָן,
איַנְגַּעַנְאָפְלָטָע אֵין עַרְדָּה,
אָזֶן בְּעַרְגָּעָר — אַיְנְגַּעַפְנְדָעָוּעָטָע הַארָן —
מִיטַּ דִּי שְׁפִיצְנוֹ קְנִיסְטוֹ אֵין,
צִי שְׁוֹאָךְ בִּיסְטוֹ אַוִּיפְ בְּרַעְנְגָעַן מִיר אַהֲרָן
דָּעַם אַש פָּוֹן דָּאָרְטַה אַוִּיפְ דִּינְגָעַ פְּלִיגָּל ?

דָּעַם קָאָפְ מִינְגָּעָם אֵין טְרוּיעָר

בָּאָשָׁן כְּיוֹאָלָט גַּעֲוָאָלָט,

אַ זְכָר אָזֶן אַ דְוִיעָר.

ב

אֵיךְ הָאָב אַוִּיפְ מִין רַוְקוֹן
דָּעַם אַש פָּוֹן מִילְיאָנָעַן גַּעַטְרָאָגָן
צַו בְּרַעְנְגָעַן אַהֲרָן,
נָאָר פָּוֹן גּוֹלִים אַזְוִי פְּילָי
דָּעַר אַש אֵין צַו שְׁוֹעָר,
צִיטַמִּיךְ אַרְאָפְ אֵין דָעַר נִידָעָר,
אַלְץַ מִידָעָר אָזֶן מִידָעָר —
וּוְעָרָן וּוְעָגָן צַו וּוּבִיטַת
אָזֶן נָאָר לְעַנְגָעָר דִּי צִיטַט.

אָזֶן נִיטַמְעַר דָעַר הַיְפָעָר אַוִּיפְ כּוּוֹאָלִיעָס פָּוֹן יְמָעָן,
אָזֶן נִיטַמְעַר דָעַר לְוִיפְ אַיְבָעָר הַיְגָלָעָן אָזֶן זָאָמָן —
פְּאַרְלִיךְ אִיךְ דָעַם אַש
אַוִּיפְ דִּי רְוִיכִיקָעָר רַאֲנָדָן.

לִידָעָה

אוֹ אַקְטָא בָּעֵר אַקְאַצִּיעַ,
וּוֹאָס הָאָט שְׁפָעַט זִיךְ צְעַבְלִיטַ,
הָאָט גַּעֲזִיַּת קְוֹיִיטַ
אַיִן עַיְנֶפֶרְטַ,

אוֹן קְרִיבְעַטְצָעַר אוֹן גְּרָאָן
הָאָבָן זִיךְ צְעַבְלָאָן
מִיטַּ אַ וּוִינַט אַ פְּאַרְשִׁיטַן:
עַר אַיְזְ גַּעֲבּוֹרַן!

מְעַן הָאָט אִים אַ נְאַמְּרַן גַּעֲגַבַּן
בְּאָר אַ גַּעֲפָאַלְעַנְעַם
אַיִן עַיְנֶפֶרְטַ.

* *

דעםאלט איז געוווען א גערעטעןיש
אויף פלוימען.
די ביימער האבן זיך געבעקט
פֿהוֹן דער פְּלוִיְמָעָן מְשָׁא
און פְּאַרְלְוִירָן זֵיכֶר פְּרוֹכֶט
אין דעם האס פְּנַז רַאֲסָע קַעַגְן רַאֲסָע.
סְּהַאֲבָן נִיט אוֹיְפְּגָה הָעָרֶת קָלָאנָן
פְּעַלְדָּעֶר, בָּעָרֶג אָנוֹ טָאָלָן.
סְּהַאֲבָן זיך גַּעֲוָאַלְגָּעָרֶת
אוֹיסְגַּעַשְׂאָסָעָנָע שָׁאָלָן.
עדיס מאָמָע האט גַּעֲמָרְמָלֶט:
קָלָעָזָמָארִים, שְׁפִילְט!
אַיך מָאָר מִין קִינְד חַתּוֹנָה,
די פְּלָה אַיז די ערְד פְּנַז עִירְפָּטָן.
איַר פְּנִים האט זיך צָוְגָּלְיִיגְט
צַו אַ וּוַיְסֵן אַרְוֹן.
גַּאֲטָה האט זיך פְּאַרְשָׁעֶמֶט —
די זוֹן אַיז גַּעֲוָאָרָן בְּלוֹטְרִיךְ.
סָאָלָוּעָס. כְּבָוד פְּאָר די גַּעֲפָלְעָנָע
הָאָט גַּעֲטִילְט די מִדְינָה.

בֵּית־עוֹלָם פֶּאָר גַּעֲפָאַלְעַנְעַ
דָּא שְׂטִיִּיט אָ שְׂטִיְינְעַרְנָעַ שִׁיפַּ.
זַי נְעַמְתַּ זַי אַוִּיףַּ,
נְאָרַ זַי פֶּאָרְטַּ נְיִיטַּ וּוּיִיטַּעַרַ.
דָּא זְעַנְעַן וּוּנְדַעְרַלְעַכַּע אַלְעַזְעַן
וּוּ זַי וּוּאַלְטַן קָאנְגַּעַן שְׁפָאַצִּירַן —
אי דַּי פְּשֻׁוּטַע חִילִיםַ,
אי דַּי אַפְּיִצְרַן.

דא איז אלץ איינס
וועילל מע האט געקעטט
וועילל מע האט געשאַן ;
וועילל גלעוזער בלוט
מע האט פֿאָרגאַן.

סְאַמְעָטָעָנָעׁ קְלִיְינָעׁ בְּלוֹמְעָן
הָאַרְכָּן וּוְדֵי פְּלוֹתָ קְוּמָעָן.
זַיִי בּוֹקָן זַיִד.

די נייע נאוציטיכלעך וווערן נאָס.
זייל ייינגען צום הונדערטסטן מאַל
די נעמען,
רייסן אָפּ אַ ביסל גראָז —
אהָיימצונגעמען...

עדן איז געבעוּרָן

דער ערשטער געשמי
או ער איז דא,
האט דעת הימל פֿאָרגאָסּוּן
מייט פרײַדִיקּן בלָא.

לאַלְדָעָנוּ קייט

בערטלייך-שריפט פֿאָר לִיטעראָטוֹר
אוֹן בעדעלשאָפֿטְלָעֶבְעַ פרָאַבלעטְמַעַן

BY ODESSA KEST

Digitized by Google

רעדאקטאָר: א. סוצקעווער

טיטרעדאָקטאָר: אליעזר פֿינַעַס

רעדאַקְצִיעַ-סְעַקְרֻעַטָּאָר: מלך קָאָרְפִּינְגָּנוֹוִיטַשׁ

ארויסגעגן פֿון האסאָדרות הפללית של העובדים באָרְץ-ישראל
תַּל-אָבִיב 1967

גָּדוֹלִי

וואס איז געשן? איך האב אזונגע טעג
נאך ניט געזען אין אוז צייט פון יאר.
געטען האט דער הימל נאך צעללאכטן
זינגע האר מיט גאלד אויף בלוי —
און הינט פֿאַראָומְעָרט קוּקְט ער ווי אַ פֿרוּי,
וואס האט אויף אירע האר
דעיזען אַ נאָז פֿון גָּרוּי.

און דער חיל איז פֿול מיט פֿיליכטן ווינט —
ווי אַנגעפֿילט עס וווערט אַיר האַלדו מיט טרען,
ווען זי, שפֿאַצְּרַנְדִּיק מיט זומערדייק טרייט,
האט אין אַ שליכְנְדִּיקְוּן אַפְּמָעֵסְט פֿון אַ בליך
דעַרְפֿילַט דעם נאנטן האַרבְּסְט.

רָעָגֶן

רעגן, כ'האב דיר געזען
אין די אַרְעָםְסַט פֿון אַ וואַלְקָן
איינגענוּמעַן.
געשׂוּמוּעַן אין אַ יִם פֿון בְּלוּקִיִּיט
מיט אַינְגָּעהַאלְטָעָנָעַם אַטְעַם.

אַטְּאַט אָוָן ווועסט צעשפֿרְוְנְגְּעָן
ווערְן אָוָן צוֹפְּאָלָן צוֹ דָּעָרְ עָרְדָּן,
וואס האט אויף דיר גְּעוּאָרְט
מיט אַלְעָן חֻוְשִׁים.
אַטְּאַט אָוָן סְיוּעַט דִּין קְוֹאַלְנְדִּיקְעַ
בענְקְשָׁאָפְּט
די פֿאַרְבְּרַעַנְטַע לִיפְּן
אַיר אוַיסְקוּשָׁן.

בִּיסְטוּ פֿאַרְבְּיִיגְעַפְּלוּגְן,
און אַיר גַּעֲלָאָזְט
מיט טְרוּקָעָנָע אַרְיָגָן.

וועס איך האב זאגן געוואָלט און פֿאָרְשְׁפּעַטִּיקֶט

וועס איך האב זאגן געוואָלט און פֿאָרְשְׁפּעַטִּיקֶט
צווישן אָזַי פֵּיל באָזונְדערע דירן
בלויין דיר,

וועס איך האב שויידערלעך זאגן געוואָלט און פֿאָרְשְׁפּעַטִּיקֶט —
ווינצִיךְעַר ווֹאלְט עַס גַּעֲוֹעַן פָּוֹן אַ צוּוִילִינְגָּל ווּעְרְטָעַר,
ווינצִיךְעַר ווֹאלְט עַס גַּעֲדוּיעַרְטָה פָּוֹן קְנָאָפָּע סְעָקוֹנְדָּן.

וועס איך האב זאגן געוואָלט און פֿאָרְשְׁפּעַטִּיקֶט —
זאג איך שוין גָּאנְצְעַנְעַס סְפָּרִים, אָוֹן סְדְּרִיעַן מִיךְ,
פִּינְיִיקָּן,
זונזִיגְעָרָס, פּוֹלָעַ מִיט זָאָמֵד אָוֹן מִיט זָאָמְדִיךְעַר צִיְּיט.

וועס איך האב זאגן געוואָלט און פֿאָרְשְׁפּעַטִּיקֶט —
זאג איך אַצְינְד אַיְן אַ תְּפִילָה צַו דִּינְגָּעַר אַ תְּפִילָה,
בֵּיו דַו ווּעַסְתָּ גַּעֲבָן צְוַרְיק אַ סִּגְנָאַל,
עַלְעַהְיִי פָּוֹן אַ צוּוִיטִין פְּלָאָנְעַט.
ווינצִיךְעַר נָאָר : בלויין אַ גְּרָאָם,
בלויין אָן אוּי, לאָמֵיר זאגן :
סְלַשּׁוֹן פָּוֹן קָעָרָן אַיְן דִּרְעָרָה, וועס באַשְׁאָפָּט זִיךְ אַלְיִין אַ גְּנִיעָדָן.

וועס איך האב זאגן געוואָלט —
וועל איך שוּוַיְגַּן פָּאָר בִּידָן.

דִּין מַאֲמָנוֹס לִיפְנֵי

ארְץ־ישראל־עַרְד הָאָט נִיט פֿאָרְזִיגָּלְט דִּין מַאֲמָנוֹס גַּעֲהִילִיקְטוּץ לִיפְנֵי —
אָוְנְטְּעָרָן גָּלוֹת.
תְּפִילְהָדִיק שֻׁעְפְּטָשָׁען זַי :
"קִינְד מְפִינְס, פֿאָרְגְּנָעָמְסָטוּ מַיְן לְשׂוֹן?"

וּוְאַרְהָאָפְּטִיק, בִּיסְטָ שְׁוִין אַ פְּלוֹצָעָם גַּעֲוָרְעָנָעָר זָקָן,
דָּאָר בִּיסְטוּ אַלְץ נָאָר אַ קִינְד אָוֹן אַיְנִינִיקָּל. זִיךְ —
איַיְבִּיךְ דִּין מַאֲמָעָ.
וּוְילְסָטוּ פֿאָרְטוּבִּין דִּין מַאֲמָנוֹס גַּעֲהִילִיקְטוּץ לִיפְנֵי ?

סְפִידָן דַו הָאָסְט זִיךְ דְּעַרְמָאָנְט אָוֹן די מַאֲמָעָלָע
וּוְאַלְגָּעָרט זִיךְ אָוְנְטְּעָרָן גָּלוֹת,
וּוְילְסָטוּ מִיט לִיבְשָׁאָפָּט מִיט אִירְעָר אַצְינְד זִיךְ פֿאָרְקְנִיגְפָּן,
שִׁיטָּסָטוּ פָּוֹן דָּאָנְעָן אִיר עַרְד אַוְיָף די לִיפְנֵי —
אַנְשְׁטָאָט אִיר צַו בְּרַעְנְגָּעָן גָּלְאָדִיאָלָעָם.

אלדער נאַל קייט

פֿעַרטְּלִיאָרְ-שְׂרִיףְ פֿאָרְ לִיטְעָרְאָטוֹר
אוֹן בְּעַדְלְשָׁאָפְטְלָעֶכְעָ פְּרָאָבְלָעָמָעָן

אַלְדוֹן אַלְדוֹן אַלְדוֹן

רעדאקטאָר: אַברָהָם סּוֹצְקָעוּוֹר
מייטראָדְאָקְטָאָר: אַלְיעָזָר פִּינְעָם
רעדאָקְצִיעָ-סְעָקְרָעָטָאָר: מֵלֵךְ קָאָרְפִּינְגָּאוּוֹיטָשׁ

Ex Libris
Morris Seowitz
JOHANNESBURG
* *
מספרי

60

אַרְוִיסְגָּעָבָן פָּנָן הַהַסְּתָדְרוֹת הַפְּלִילִית שֶׁל הַעֲבָדִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
1967 תַּל-אָבִיב

דער זעכזיקסטער נומער - לפבוד מאرك שאגאל

וועי אין יאָר 1949 בַּיָּמִים צוֹגְרִיֶּטֶן דָּעַם נוֹמֵעַ אַיִינָס פֿוֹן אָונְדוּעָר זְשֻׁרְנָאָל,
אָזּוּי אָוִיךְ אִיצְטֶן, אָיָן 1967, בַּיָּמִים צוֹגְרִיֶּטֶן דָּעַם נוֹמֵעַ זְעַכְזִיךְ, הָאָט דִּי רַעֲדָקְצִיעַ
גַּעֲמוֹזֶת זִיךְ אַרְאָפְּלָאוֹן אָיָן אַ בּוֹנְקָעֶר. אַכְּבָּר בַּיָּמִים אַרְוִיֶּשְׁטִינְגֶּן — אָיָן בִּידְעַ
מָאָל גַּעֲוָאָרֶן לִיכְטִיקָעֶר אָיָן לְאָנד, אָיָן דָּעַר נְשָׁמָה. דָּאָס עַרְשְׁטָעַ מָאָל — מִיטָּן
יּוֹסְטּוֹבֶּן פֿוֹן אָונְדוּעָר מִדִּינְה-אַוְיֶקְוּם, אָוֹן דָּאָס אִיצְטִיקָעַ מָאָל — מִיטָּן דָּעַר
גְּלָאָרְיָעֶן פֿוֹן נְצָחָוֹן בַּיָּמִים פֶּאָרְטִּידִיקְוּן דִּי יוֹנְגָעַ מִדִּינְה.

דָּעַר נְצָחָוֹן אָיָן נָאָךְ אַיָּנָגֶן. שְׂוּעוּרָעֶר וּוּי גַּעֲוָוִינָעַן אַלְחָמָה, אָיָן צָוְגַּעַוְוִינָעַן
דָּעַם שְׁלָום. אָיָן עָרְוּוּיטָ ? אָיָן עָרְנָעָנָטָ ? אַיִינָס אָיָן זִיכְעָר : מִיר וּוּעָלָן קִיּוּן
מָאָל נִיטָּשָׁלָום מַאְכָן מִיטָּן דִּי, וּוָאָס גְּרִיאָטֶן צָוָא שְׁלָום אַיבָּעָר אָונְדוּעָר טַוִּיטָע
גּוֹפִים.

דָּעַר אִיצְטִיקָעֶר בְּאָנד אָיָן אַ מאָרָק שְׁאָגָאַלְיִישָׁעֶר. לְפָבָוד דָּעַם אַכְּצִיקְסְּטָן
גַּעֲבּוֹרְן-טָאגֶן פֿוֹן קִינְסְטְּלָעֶר.

מאָרָק שְׁאָגָאַל אָיָן אַ הַיְמִישָׁעֶר מַעֲנְטָשֶׁ אָיָן אָונְדוּעָר זְшֻׁרְנָאָל. נִיטָּאָלָע
וּוִוִּיסְן אָזֶן דָּעַר פֶּאָרְבָּן-מִיְּסְטָעֶר אָיָן אָחוֹזֶן פֶּרְאָזְאִיקָעֶר (וַיְיַיְן אַוִּיטָאַבְּיָאַגְּרָאַפְּיָע
מַיְיַן לְעַבְּן) אָוִיךְ אַ יְיִדְיָשָׁעֶר פָּאָעָט אָוֹן עַסְיִיסָּט. זִינְעָר לִידְעָר הָאָבָן דָּעַם חָנוֹן אָוֹן
דיַ אַיְדָעָלָעֶן פֶּאָנְטָאַסְטִיקֶן פֿוֹן זִינְעָר גַּעֲמָלָן. זִיְּן זִעְנָעָן אַ קִּינְדָּעְרִישָׁעֶר פִּירְוּשָׁן
זִיךְ אַלְיוֹן — אַוִּיפְּ דָּעַר עַלְטָעֶר :

אַיךְ גַּעֲדָעָנָק אַ צִּיטְטָ,

וּוְעָן אַוִּיפְּ מִיר זִעְנָעָן גַּעֲוָוָעָן צְוּוֵי קָעָפָ...

סְאַיךְ גַּעֲוָעָן אַ צִּיטְטָ,

וּוְעָן דִּי בִּידְעַ קָעָפָ...

הָאָבָן זִיךְ בַּאֲדָעָת מִיטָּן אַ לִיבְעַשְׁלִיָּעֶר —

אָוֹן זִעְנָעָן אַוִּיסְגָּעָגָעָנָגָעָנוֹ וּוּי אַ רִיחָן פֿוֹן אַ דְּרוֹזָן.

זִינְעָר עַסְיִיעָן וּוְעָגָן קוֹנְסָטֶן, וּוְעָגָן שְׁרִיבָעֶר, זִינְעָר אַינְטָעְרוֹוְיָעָן אָוֹן רָעָ...

דָּעַם — זִעְנָעָן אַוִּיךְ שְׁטָעַנְדִּיקֶן אַדְוָרְכְּגַעְשְׁפְּרָעְנְקָלֶט מִיטָּן פָּאָזְיָעֶן.

צענדייקער יארן אוּ מאָרָק שאָגָאַל פֿאָרְבִּונְדֶּן מֵיט דָּעַר יִדְיִשְׁעָר לִיטָּעָר, מֵיט אִירָע שֻׁעָּפָּעָרָם. אוּוֹיך מִיטָּן יִדְיִשְׁן טַעַטָּעָר (זַיְנָע וּוּעַנְטְּ-צִיכְּעָ). נוֹגָעָנוּ אוֹן עַסְקִיּוֹן צֹו דַּעֲקָרָאַצְּיָעָם אַינְגָעָם יִדְיִשְׁן קָאַטָּעָר-טַעַטָּעָר אַיְן מַאֲסְקָוָעָ). עָרָהָט אַילְוָסְטְּרִירָט וּוּרָק פָּוֹן דָּעַר נַסְתָּר, דָּוד הַאֲפָשְׁתִּין, גַּעַצְיִיכְנָט הַילָּעָם-בְּעַטָּעָר אַוּן רַעַדְאַקְטָּאָרָן.

אַינְגָעָם אִיצְטִיקָּן יוּבָּל-בָּאָנָּד גִּיבָּן מִיר טַאָקָע אַרְיִין צַוְּיִי שאָגָאַל-אַנְטָּאָלָגְּיָעָם: עַסְיִיעָן אַוּן לִידָּעָר וּוּגָן אִים אַוּן לִידָּעָר אַוּן עַסְיִיעָן פָּוֹן אִים גַּוְּפָא.

וּוְעָר ס'הָאָט די זַכְּיהָ צֹו זַיְנָ שאָגָאַלָּם אַ פֿרִינְד — בְּלִיבְטָשׂוֹן אַ גַּעַ-פֿאָנְגָעָנְעָר פָּוֹן זַיְנָ פֿאָרוּזְעַלְעַכְּקִיּוּט, נִיט וּוּינְצִיקָּעָר וּוּי פָּוֹן זַיְנָ קָוָנְסָט. אַיְדָהָב אַמָּל גַּעַזְעָן אַ בְּרִיוֹו פָּוֹן חַיִּים וּוּיְצַמְּצָאָן צֹו שאָגָאַלָּן וּוּנְנָן אַ זַּיְעָר דַּעֲלִיקָאָטָן עַנְיָן — אַיְזָה דָּעַר בְּרִיוֹו גַּעַשְׁרִיבָן מֵיט אַ לִיבָּשָׁאָפָט וּוּי צֹו אַ גַּעַצְעַטְלָטָן בְּרוֹדָעָר.

פֿאָרְבִּעְנְגָעָן מֵיט שאָגָאַלָּן, שְׁמוּעָן מֵיט אִים וּוּנְגָן קָוָנְסָט, פֿאָעוּזְעָ, וּוּנְגָן קְלִיְּנִיקִיּוּט צַי גְּרוּסִיקִיּוּט — נִיט קִיּוֹן אָוְנְטְּעַרְשִׁיּוּד — אַיְזָה פֿרִידִיקָע דָּעָר-הַיְּבוֹנָג. ס'אַיְזָה עַפְעָם אַ גָּאָר בָּאוֹנְדָעָרָר תַּעַנְגָּוָג וּוּאָס בְּלִיבְטָשׂוֹן לְאַנְגְּ-לְאַנְגָּ, פֿאָרְגִּיּוּט נִיט. אַיְזָה יַאֲרָן אַרְוָם דָעַרְמָאַנְסָטוּ זַיְךְ זַיְנָס אַ וּוּרְטָלָ, אַ גַּעַדְאָנָק, אַ פֿאָעָטִישָׁן וּוּאַרְטְּבָלִיאָן, אַוּן — עַס פֿאָרְבִּעְנְקָט זַיְךְ צֹו הַעֲרָן נַאֲךְ...

וּוּנְנָ אַיְדָהָבָן גַּעַזְעָן בַּיִּ אִים צֹו גַּאֲסָט אַיְן וּוּאָנָם, הָאָט מִיר שאָגָאַל גַּעַזְעָגָט אַיְן אַ שְׁמוּעָם: „דָּעַר גַּאנְצָעָר עַנְיָן קָוָנְסָט הַעֲנָגָט אַוְיָפְעָ אַהֲרָן“. אַוּן אַזָּ אַיְדָהָב גַּעַמְאָכָט אַ מִינְגָּעָ פָּוֹן שְׁטוּוֹנוֹנָג — הָאָט עָר צַוְּגָעָנְגָעָבָן: „וּוּאָס אַיְזָה קָוָנְסָט? קִינְסְטָלְעַרְיָשָׁע פֿאָנְטָאָזְיָע? מַאְסָם! נִיט אַרְיִבְעַרְגִּיּוּן די הַאֲרָן וּוּאָס טִילְטָאָפָע די פֿאָנְטָאָזְיָע פָּוֹן כָּאָס, די קָוָנְסָט פָּוֹן אַוּמְקָוָנָט. ס'אַיְזָה אַלְעָן אַפְּהָעָנְגִּיק פָּוֹן דָּעַר הַאֲרָן“.

ס'וּעָט נִיט זַיְנָ וּוּיְט פָּוֹן אַמְּתָה, אַזָּה די גַּאנְצָעָר וּוּלְטָה הַעֲנָגָט אַיְצְטָעָר אַוְיָפְעָ אַהֲרָן. אַכְּבָעָר די וּוּאָס שְׁאַלְטָעַוּוּנָ אַוּן וּוּאַלְטָעַוּוּנָ מֵיט אַיְרָ, די הוּמְאַרְלָאָזָע וּוּלְטָשְׁלִינְגָעָר, די, וּוּאָס הַאָבָן די קָוָנְסָט אַיְן דְּרָעָרָד אַוּן צִינְדָן מַעֲנְטָשָׁן וּוּי שְׁוּעַבְעַלְעָד אַבִּי אָוְנְטְּעַרְצִינְדָן אַנְדָעָר — וּוּעָלָן זַיְהַאָבָן דָעָם „קִינְסְטָלְעַרְיָשָׁן“ חֹשֶׁדֶי הַאֲרָן נִיט אַרְיִבְעַרְצָגִיּוּן?

מִאָרָק שאָגָאַל גְּלִיבְטָ, אַוּן מִיר מֵיט אִים: „די גַּעַשְׁיכְּטָעָ גִּיט וּוּיְדָעָר דָעָם פֿאָקָל אַוּן די שְׁוּעָרָד אַיְן אָוְנְדוּזָעָר הַאֲנָטָ, אַזָּה די וּוּלְטָה זַאְל אַוְיָפְצִיטָעָרָן וּוּנְנָ זַיְעָט דָעַרְהָעָרָן אָוְנְדוּזָעָר נְבִיאִישָׁן קוֹל פָּוֹן גַּעַרְעַכְתִּיקִיּוּט“. אַוּן אַזָּה, ס'הִיִּיסְטָה די

דער זעכזיקסטער גומער — לגבוד מארך שאגאל

וועלט, "וואט מוזן אפֿשַׁטָּעלְן אִירָע, מַאנִיעָרָן" און געבן דעם פֶּאָלָק יִשְׂרָאֵל אַיִּין
מענְלָעְכִּיּוֹת: פֶּרְנִי צוֹ לְעָבָן אָוּן צוֹ שָׁפָּן אַיִּין זִין לְאַנְּדָן".

בעהן עפֿגעַן די שאגאל-אויסשטעלונג אין יְרוּשָׁלָם נָאָךְ דָּעָר בָּאָזְּ
פְּרִיּוֹנְגָּס-מְלָחָמָה האט בְּנִגְּרוֹיוֹן צוֹ אִים אַזְּגַּנְּגַּעַן: "סְאִיז אַהֲזָה אַזְּוִי צוֹ
מַאלְן. אַיךְ פֶּאָרְשְׁטִי נִיט אַיְעָרָע בַּילְדָּעָר". שאגאל האט אִים דָּעָרְוִיפְּ גַּעַנְטָ
פֶּעָרָט: "אָוּן וּוֹי האט אִיר גַּעַהָאָט די הַעֲזָה צוֹ פְּרָאָקְלָאָטְרִין די מִדְּינָה, וּוּן די
גַּאנְצָע וּוּלְטָהָאָט גַּעַזְגָּט: נִיְּוִין? אַיךְ פֶּאָרְשְׁטִי דָּאָם אַוִּיךְ נִיט".

אַפְּשָׁר אִיז טָקָעַ דָּאָם אָוְמְפֶּאָרְשְׁטָעַנְדְּלָעַכְּעַ, סַיִּ אַיִּין דָּעָר קּוֹנְסְּטָ, סַיִּ אַיִּין
אוֹנְדוֹעָר לְעָבָן — דָּאָם סָאָמָעַ קְלָאָרְסְּטָעַ.

"וּוְעָרְסְּגִּילְיָוִבְּטָ נִיט הַיְּנִינָּת אַיִּין וּוֹנְדָעָר — אִיז נִיט קִיְּוָן רַעַלְיִיסְּטָ" —
הַאָב אַיךְ גַּעַהָעָרָט פָּוּן אוֹנְדוֹעָרָן אַ צָּהָלְזָעָלְגָּעָר אַיִּין יְרוּשָׁלָם גַּלְיָיךְ נָאָכוֹן
בְּאַפְּרִיּוֹן די אַלְטְּשָׁטָאָט".

מַאְרָק שאגאל האט שְׁטַעַנְדִּיק גַּעַלְיִיבְּט אַיִּין וּוֹנְדָעָר. גַּעַנְלִיּוֹבְּט אָוּן —
אִים גַּעַשְׁאָפָּן, דָּעַרְפָּאָר — אוֹנְדוֹעָר לִיבְשָׁאָפָּט, אוֹנְדוֹעָר בְּרַכָּה, אוֹנְדוֹעָר בָּאוּוֹן-
דָּעַרְוָגְגָּס פֶּאָרָן קִינְסְּטָלְעָר.

א. ב.

יידיש נאך געוווען די שפראך וואס פֿאַראַיניקט דאס פֿאַלְקַ, ווי דאס איז געוווען מיט אַ דור אַדער צוּיִ דזֶרֶת צוֹרִיךְ, ווֹאלְט אַוּדָאַי דֶר גַעֲדָאָנְקַ אָז טַילְ פֿוּן דַעַר יִשְׂרָאֵל יְגַנְטַ זָאַל לְעַרְנָעַן יִדְישַ גַעֲפָנוּן אַ שְׁטָאַרְקָעָרְן אַפְּקָלָאנְגַ, אַבָּעַר אַיךְ האָבָ מַוְרָאַ, אָז עַנְגְּלִישַ (אָז אַנְדָעַרְשַ שְׁפָרָאַכְ) אִיז דַוְחָה יִדְישַ אַיךְ אִין גָלוֹתַ, יִדְישַ קָאָן נִיט דַעְרָפְּלִין דַי פֿוֹנְקְצִיעַ, ווֹאס זַי הַאַט דַעְרָפְּלִיט מִיט אַ דור אַדער מִיט צוּיִ דזֶרֶת צוֹרִיךְ, דאס אִיז אַיְינָעַ פֿוּן אַונְדוֹעַרְשַ גַרְוִיסָע אָמְגָלִיקָןַ, אַבָּעַר דאס גַעֲהָרֶט אַלְצַ צַו אַיְינָ קַאמְפְּלָעַקְסַ...

אַיךְ: ווֹאס אִיז אַיְיעַרְ מִינְגָגַ מִפְּחוֹ גַעֲבָן, לְמַשְׁלַ, דֻעַם יִשְׂרָאֵל-פְּרִיאַןַ פֿאַר לִיטְעָרָאַטְוַר אַיךְ אַ יִדְישַ שְׁרִיבְעָרַ, אַ יִשְׂרָאֵל-בִּירְגָּעַרַ, ווֹאס שאָפְּטַ אַין יִשְׂרָאֵל אִין יִדְישַ?

בְעַרְגָמָן: אַיךְ קָעַן מִיר פֿאַרְשְׁטָעַלְן, אָז אוּבְ סְאַיְזַ פֿאַרְאַן דַעַר שְׁרִיבְעַר ווֹאס אִיז רָאוּי דַעְרָצָוּ, ווֹאלְט עַד אָן סְפַקְ. גַעֲדָאַרְפַט בְאַקְוּמָעַן דֻעַם יִשְׂרָאֵל-פְּרִיאַןַ, דאס שְׁרִיבְעַן אַוְיףַ יִדְישַ ווֹאלְט נִיט גַעֲדָאַרְפַט זַיְנַ קִיְינַ שְׁטָעַר דַעְרָצָוּ, אוּבְ עַס רַעַדְתַ זַיְךְ וּוֹעֲגַן לִיטְעָרָאַטְוַר, אָז דאס אַוּדָאַי אַ קַאנְקָרְעַטְרַ פֿאַלְ. אַיךְ ווֹאלְט אַיךְ נִיט גַעֲגַבְעַן קִיְינַ פְּרִיאַןַ עַמְעַצְן, ווֹאס אִיז נִיט רָאוּי דַעְרָצָוּ — «אַפְּיַלְרַ» וּוֹעַן עַר שְׁרִיבְעַת הַעֲבָרָעַישַׁ. אַיךְ וּוֹילְ פְּרִיאַןַ, אָז דַי רִיכְתָעַרְסַ ווֹאס בְאַשְׁלִיסָן אִין דַי דַזְאַיקַע עַנְגָנִים זַעֲגַעַן אַיךְ אַבְיַקְטִיוֹןַ. וּוֹי עַס זָאַל נִיט זַיְנַ, אִיז גַעֲוָונְטָשָן, לוֹיט מִין מִינְגָגַ, צַו סְטִימָולִיוֹןַ דאס צַוְתִּילְוָןַ פֿוּן אָזָא פְּרִיאַןַ אַיךְ פֿאַר יִדְישַ-שְׁרִיבְעַרְסַ — מִיט אִין תָנָאי אָז דַי שַׁאַפְּגָגַ זָאַל שְׁטִינַן אַוְיףַ דַעַר גַעֲהָרֶקְעַר הַיְיַךְ.

לאה גַאַלְדְבָּעָרַג, הַעֲבָרָעַיגַשׁ דִיכְתָעַרְן אָז קַרְיַטְקַעְרַן. גַעֲבָוִרַן אִין קָאוּנוּ. גַעֲלַעַנטַ אִין הַעֲבָרָעַישַׁע גַיְמָנָזְיַע אָז שְׁפָעַטְעַר אִין לִיטְוַיְשַׁע אָז דִיטְשַׁע אַונְיוּוּעָרְסִיטְעַטְן. אִין 1933 בְאַקְוּמָעַן טִיטַל דָקְטָאַר-פְּיַלְאַסְאַיְעַ. אִין 1935 דַעְרָשִׁינָעַן אַיךְ עַרְשָׁטָעַר לִידְעָרְבָּוֹךְ טְבָעוֹת נָשָׁן. הַיְנָטַ פְּרָאַפְּעָסָאַר פֿאַר פְּאַרְגְּלִיכְנְדִיקַעַר לִיטְעָרָאַטְוַר אִין הַעֲבָרָעַישַׁן אַונְיַיְזַ וּוֹעֲרַסְטִיטַעַטְן.

אַיךְ: ווֹאס אִיז אַיְיעַרְ מִינְגָגַ מִפְּחוֹ דַעַר אַינְטָעַגְרָאַצְיַע פֿוּן דַעַר יִדְישַׁעַר לִיטְעָרָאַטְוַר אִין שְׁעַפְּעַרְישַׁן קַוְלְטוּרְ-לְעַבְנַן פֿוּן יִשְׂרָאֵל, בְּפֶרֶט אִין דַעַר תָקוֹהַ פֿוּן קִבוֹץַ גַלְיוֹתַ?

לאה גַאַלְדְבָּעָרַג: קִבוֹץְגָלוֹוִות אָז אַוּדָאַי מַחְיַיבַ צַו מַקְבֵץ זַיְנַ אָז הַיְטַן דַי קַוְלְטוּוּרְעַרטַן ווֹאס דאס יִדְישַׁע פֿאַלְקַ הַאַט גַעֲשָׁאָפְן אִין גָלוֹת אָז קַעְנָעַן גַיְינַ לְאַיבָודַ, קְלָאָרַ, אַזְאַרְ רִיכְכָעַר טַיְילַ וּוּי דַי יִדְישַׁ-לִיטְעָרָאַטְוַר דַאֲרַף שְׁטָרָעַנְגַ אַפְגָעָהִיט וּוּרְעָן. מְדִינָתַ יִשְׂרָאֵל דַאֲרַף טָאַן אַלְצַ אָז דַי אַזְוִי רִיכְכַעַר קַוְלְטוּרְ-אַוְצָרוֹתַ פֿוּן פֿאַלְקַ זָאַלְן דַא גַעֲפִינָעַן זַיְעַר תִּיקְוַן אַוְיףַ פְּאַרְשִׁיְידְעַנְעַ אַוְהַנְּנִיםַ, נִיט צַו לְעַצְטַ — דַוְרַךְ גַעֲבָן זַיְיַ אַהֲבָרָעַישַׁן לְבָושַ אַיךְ זַיְעַר יִדְישַׁעַר לְבָושַ, «וּוּי עַד אִיזַן», אִיז גַעֲנָגַ וּוּיכְטִיקַ — אָז עַר זָאַל נִיט צַעְטָרְעַנְצָלַט וּוּרְעָן. דַי פְּרַאַגְעַ אִיז נָאָרַ, וּוּי זָאַל מַעַן עַס אַוִיסְפִּירַןַ, בְּדַרְכִּיפְלַל אִיז נִיט סְאַבְרוּעַס אָז סְיַי סְטוֹדְעַנְטַןַ פֿוּן אַמְעַרְיקַעַר, ווֹאס שְׁטוֹדִירַןַ אַלְגָעָמִינָעַ לִיטְעָרָאַטְוַרַ, זַעֲגַעַן גַעֲנִיגַט אַרְיִינְצּוּכָאָפְן זַיְךְ אִיז «פְּרַדְסַ פֿוּן יִדְישַׁ». אָז נִיט קִיְינַ וּוֹנְדַעַר: דַי יִדְישַׁע לִיטְעָרָאַטְוַר אִיז אַ רִיכְכַעַר אָז זַיְעַר אַינְטָעַרְעַסְאַנְטַעַגַ. יָא, אַיךְ האָבָ אַפְּיַלְוַן

געהערט אין „קול-ישראל“, אָז אַינְגֶּלֶעֶץ (אַ פֿוֹלְבּוֹלְטִיקָעֶר סָאַברָעַ!) האָט פֿאַרגּוּשָׁלָגָן צוֹ לְעָרְגָּנוּן יִדְיִיש אֵין שָׁוֹל. אַמְתָה, מְעַן קָאוּ נִיט זָעַן דָעַם עֲנֵין וּוְיִ אָבְלִיגָּגָטָאַרְשָׁן. אַבְעָרָט וּוְזָעַן לְעָרְגָּט נָאָר אַ שְׁפָרָאָד (אַחֲזָעַנְגָּלִיש) קָאוּ גְּרִילָעֶךְ קְוּמָעָן אֵין חַשְׁבוֹן יִדְיִיש.

איָך: נִיט לְאָנְגָּצָרְקָה האָט די יִדְיִיש אַינְטָעַלְיִגְעָנֶץ פֿוֹן מְעֻרְבָּ גַּעַהָאָט אַ בָּאוֹזְוֹנְדָעָרָעַ בָּאַצְיוֹנָגַג צָו מְאַמְּגַעַשְׂוֹן. אַ פְּנִים דָעַפְאָר, וּוְיִלְזִי זַי האָט גַּעַזְוֹן אֵין יִדְיִיש די נְשָׁמָה פֿוֹן פֿאָלָק. טָא פֿאָר וּוְאָס זָאָל מְעַן הַיִנְטָז זִיךְרָן נִיט אַינְטָעַרְעָסִירָן מִיט דָעַר דָאַזְיָקָעֶר „נְשָׁמָה“?

גָּאַלְדְּבָעָרָג: יָא, פֿאָר זִיךְרָן עַס גַּעַוּעַן אֵין „גִּינְזָרְצָוָם פֿאָלָק“, זִיךְרָן דָעְרָנָעָנָה טָעָרָן צָוָם יִדְיִישָׁן פֿאָלָק. אַיְצָט זַעַנְעָן נִיטָאָ קִיְינָן מַאֲסָן יִדְיִישְׁ-רִידְנִידְקָעַ. דָאָס גִּינְזָרָן צָוָם דָעַר יִדְיִישָׁר וּוְעַלְתָּן אַיְצָט נִיט גַּעַהָיִיסָן „גִּינְזָרָן צָוָם פֿאָלָק“ נָאָר אַ גִּינְזָרָן צָוָם קְוּלְטוּרָעָלָן וּוּעָרָטָן. די שָׁאָפָונָג פֿוֹן יִדְיִישָׁוּרָט וּוְאָס אַמְּאָל מַעַר אַיְנְגָעָשְׁרוּמָפָן. גַּעַוּעַן אֵם אַמְּאָל אַ זַּיְעָר אַינְטָעַרְעָסָאנְטָעָ תְּקוֹהָ אֵין לְעָבָן פֿוֹן אַונְדוּזָעָר פֿאָלָק — אַבְעָר גַּעַוּעַן אָוֹן, לִיְדָעָר, נִיטָאָ מַעָר.

איָךְ האָב זִיךְרָן דָעְרָצָיוֹן אֵין אַ יִדְיִישִׁיטִישָׁר שְׁטוּב. מַיִינָן פֿאַטְעָר אֵין גַּעַוּעַן אַ חַבְרָן פֿוֹן דָעַר „פֿאָלְקָסְפֿאָרְטִיִּי“ אֵין קָאוֹנוּנָה, אָוֹן אַונְדוּזָעָר הַוּוּז אֵין גַּעַוּעַן אַ צָּעַנְטָעָר פֿוֹן יִדְיִישִׁיטָן. דָעַמְּאָלָט האָב איָךְ גַּעַוּעַן אֵשְׁנָאָה צָוָם הַעֲבָרָעִישׁ. אֵין מַמְּלָא גַּעַוּעַן אַ שְׁטָאָרָקָעָ קְעַגְּנָעַרְשָׁאָפָט פֿוֹן הַעֲבָרָעִיסָטָן צָוָם יִדְיִישָׁ. אַיְצָט אֵין אוֹיסָס מַלְחָמָה. קָעָן שְׁוִין, אָוּבָא אָזָוִי, זַיְעָן אֵן אַבְיָקְטִיוּזָה בָּאַצְיוֹנָג צָוָם יִדְיִישָׁ, אַ בָּאַצְיוֹנָג פֿוֹן כְּבָודָה.

איָךְ: מַיִינָן אִיר נִיטָאָ, אָוֹן דָעַר יִדְיִישָׁר שְׁרִיבָעָר פֿילָט זִיךְרָן נָאָר אַלְזָן וּוְיִ אַ צְוּוֹיטָרָאָנְגִיקָעָר בִּירָגָעָר אֵין דָעַר מַלְכָוָת פֿוֹן דָעַר לִיטָעָרָאָטָור לְגַבִּי זַיְעָן קְאַלְעָגָעָ דָעַם הַעֲבָרָעִישׁן שְׁרִיבָעָר?

גָּאַלְדְּבָעָרָג: נִינְיָן, אִיךְ מַיִינָן נִיט אָזָוִי. אִיךְ קָעָן אַ שְׁרִיבָעָר — נִיט דּוּקָאָ אֵין יִדְיִישָׁ — וּוּעַלְכָעָר אֵין נִיט מְסֻגָּל אַוְיף דָעַר עַלְטָעָר אַרְבִּעְרָצָוגִין צָוָם הַעֲבָרָעִישׁ, אָוֹן עָרָ שְׁפִירָט זִיךְרָן נִיט מִינְעָרוּזָטִיק צְוָלִיבָדָעָם. נָאָר וּוְאָס? — מִירָהָאָבָן פֿאָרָט אַ גָּאָס וּוְאָס רָעָדָט הַעֲבָרָעִישׁ, אָוֹן די שְׁפָרָאָד וּוְאָס וּוּעָרָט נִיט גַּעַרְעָדָט בְּרַבִּים הַיִבְטָאָן פֿאָרָד וּשְׁאָוּעָרָט וּוּעָרָן. עַס קְוּמָעָן נִיט אַרְיָין אַין דָעַר שְׁפָרָאָד קִיְינָן עַלְעַמְעַנְטָן פֿוֹן דָעַר גָּאָס. אָוֹן אִיךְ גַּעֲפִין זִיךְרָן אַ לְעַגְעָרָעָ צִיְיט אֵין אוֹיסְלָאָנדָה, פִּילָט אִיךְ אָזָעָס פֿעָלָט מִירָ דָעַר לְעַבְדִּיקָעָר קְלָאָנָג פֿוֹן דָעַר שְׁפָרָאָד. בָּעַת דָעַר וּוּעַלְטִימָלָחָמָה זַעַנְעָן דָא גַּעַוּעַן אוֹיסְלָעָנִי דִּישָׁع פָּאָעָטָן, וּוְאָס הַאָבָן גַּעַדְיָינְטָאָן מִילְיטָעָר — אָזָעָס זַיְהָאָבָן גַּעַהָאָט אַ גַּעַפְּלִיאָל אֵין זִיךְרָן זַיְעָן שְׁטוּמָ גַּעַוּאָרָן: זַיְיעָר לִידְהָאָט נִיט גַּעַהָאָט קִיְינָן רְעוֹזָאָנָהָן אַין דָעַר גַּעַרְעָדָטָעָר שְׁפָרָאָד. עַס אֵין אָזָעָס אַנְגָּעָנְעָמָע אַבְעָרְלָעְבָּוָג פֿוֹן אַ דִּיכְטָעָר, צָוָם הַעֲרָן דָעַם קְלָאָנָג פֿוֹן זַיְעָן שְׁפָרָאָד אַוְיךְ אֵין גָּאָס, הָגָם מְעַן האָט אַ לְאָנְגָּעָ צִיְיט גַּעַשְׁרִיבָן הַעֲבָרָעִישׁ נִיט הַעֲרָנְדִיק דָעַם קְלָאָנָג יָא, אִיךְ בָּאַמְּעָרָק דָעַרְבִּי אַזְוִי הַאָבָן גַּעַשְׁרִיבָן ח. ג. בִּיאָלִיק, שָׁאָלָ טְשָׁעָרְנוּכְיאָוָסְקִי, זְלָמָן שְׁנִיאָוָר, יַעֲקָבָ פֿהָנוּ אָזָעָס נָאָר אַזְוִי. עַס אֵין דָא אַונְטָעָר שִׁידָעָ צְוִישָׁן הַעֲבָרָעִישׁ אֵין יִשְׂרָאֵל אֵין הַעֲבָרָעִישׁ אֵין גָּלוֹת. די הַעֲבָרָעִישׁ שְׁרִיבָעָרָס אֵין אַמְּעָרִיקָעָ פֿילָן, לְמַשְׁלָ, אָזָעָס שְׁפָרָאָד שְׁעַפְט פֿוֹן אַונְדָעָרָעָ מַקְרוֹת וּוְיִ אַונְדוּזָעָר. דָאָס קָעָן גַּעַשְׁעָן אַוְיךְ לְגַבִּי די וּוְאָס שְׁרִיבָן יִדְיִישָׁ.

איָךְ: וּוְאָס זָאָגָט אִיר וּוּעָגָן צּוֹטִילָן דָעַם יִשְׂרָאֵל-פְּרִיזָוּן פֿאָרָ לִיטָעָרָאָטָור אַוְיךְ אַ יִדְיִישָׁן שְׁרִיבָעָר — אָוּבָא זַיְעָן שָׁאָפָונָג עַנְטָפָעָרָט די לִיטָעָרָאָרִישׁ פֿאָדָעָרָוָנָגָעָן פֿוֹן זְשָׁוּרִי?

פֿאָרטײַלט זייל לויט קָאַלְקָאַלְצִיעַס, לויט עַלְטָעַר אָזְיַוּ. אַיךְ האָב ניט קֵין הַוְיכָע מִינְגָּן וועגן די ליטראטור-פריזן. אַבעַר פֿוֹן פֿרִינְצִיפַֿעַלְן קוּקוֹפֿוֹנְקַט אַיזְ דָּאס אָפְהֻנְגִּיק פֿהָן די סְטָאַטוֹטָן פֿוֹנוּם באָטְרָעָגְנְדִּיקָן פריזן. אוּבָ אַיזְ די סְטָאַטוֹטָן שְׂטִיַּט בְּפִירּוֹשׁ אָזְ דָּעַר פריזן ווערט געגען פֿאָר אַ שְׂפָהָג אַזְ העֲבָרְעִישָׁ אַיזְ הַלְּכָה סְטָאַטוֹטָן...

איֶךְ: די סְטָאַטוֹטָן זענען לִיבְרָאַלְעַר ווי די מִפְרָשִׁים זַיְעָרָע... ניט באַשְׁטִימְעַנְדִּיק דעם לשון, לאָזְ די סְטָאַטוֹטָן אַ פֿרִיעַרְעַהָנְטָן צַו געבען דעם פריזן פֿאָר אַ ווערטיק ער שאָפְּנָג.

ガָלְדְבָּרְגָּ: אוּבָ אָזְיַ, אַיזְ נִיטָאָ קֵין שְׂטָעַר, אַזְ אַ יִדִּישְׁ-שְׂרִיבָעַר זָאַל אַיךְ גענִיסָן פֿוֹן יִשְׂרָאֵל-פֿרִיזָן.

איֶךְ: וואָס אַיזְ אַיכְיָר מִינְגָּן וועגן דָּעַר נִיעָר יִדִּישְׁ-לִיטְרָאַטוֹר?
ガָלְדְבָּרְגָּ: אַיךְ לִיְיָעַן ווַיְיָנִיק נִיעָר לִיטְרָאַטוֹר. אַיךְ דָּאָרְפָּת אָזְיַ פֿיל לִיְיָעַנְעָן פֿאָר מִינְגָּן סְטוֹדוֹעָנְטָן, אָזְ אַיךְ דָּעְרָגִי נִיט צַו לִיְיָעַנְעָן די נִיעָר לִיטְרָאַטוֹר. וואָס שִׁיךְ דָּעַר דִּיכְטוֹנָג אַיזְ יִדִּישְׁ הַאָב אַיךְ אַיבְּרָגְעָזָעַצְטָן לִידָּעָר פֿוֹן אַיצְיָק מַאְנָגָעָר, פֿוֹן אַבְּרָהָם סְזָקְעָוָר אַזְיַ. עַפְּנָס קּוֹמֶט מִיר אָזְ שְׂוֹעוֹר אַיבְּרָגְעָזָעַצְטָן פֿוֹן יִדִּישְׁ. אַטְ האָב אַיךְ אָמָּל אַיבְּרָגְעָזָעַצְטָן אַ לְדָר פֿוֹן לִיְיָוִיקָן. גַּעֲוִוָּזָן עַס וְלִמְן שָׂרוֹן. הַאָט עַר מִיר פֿאָרְרִיכָּט, זָאָגְנְדִּיק: «סְאַיזְ זַיְעָרְשִׁין, אַבעַר אָזְיַ שְׂטִיַּט נִיט בַּיְ לִיְיָוִיקָן...» אַיצְטָן בֵּין אַיךְ בְּכָל נִיט בְּקוֹ הַתְּרָגּוֹם.

איֶךְ: הַאָט אַיךְ נִחְתָּפֵן דָּעַר נִיעָר הַעֲבָרְעִישָׁ דִּיכְטוֹנָג?
ガָלְדְבָּרְגָּ: בְּכָל הַאָב אַיךְ נִיט קֵין הַנָּהָה פֿוֹן דָּעַר נִיעָר הַעֲבָרְעִישָׁ דִּיכְטוֹנָג. אַבעַר עַס זענען דָא דִיכְטוֹרָס וואָס אַיךְ הַאָב זַיְ לִיבָּ. בָּעַצְמָה אַיזְ שְׁטָעָנְדִּיק גַּעֲוָעָן אָזְיַ. וּוֹיְלָל מַעֲנְטָשָׁן שְׂרִיבָן עַס גּוֹט? אַ גּוֹטְטָר אַיךְ אַ זַּעַטְנְקִיָּט.

דָא אַין לְאַנדְ דָּאָרְפָּת מִן דָּעְרָמוֹטִיקָן פְּאַעַטָּן אַיזְ העֲבָרְעִישָׁ. זַיְיָ הַאָבָן נִיט קֵין פֿאָרְלָעְגָּרָס אָזְן קֵין אַכְסְנִיוֹתָ. אַמְתָה, אַיךְ אַלְיָיָן הַאָב אַיךְ נִיט וואָס צַו קָלָאָגָן, אַבעַר בְּדָרְךְ פָּלָל אַיךְ דִּי לְאַגָּעָ פֿוֹן דִּי הַעֲבָרְעִישָׁ פְּאַעַטָּן, מִין אַיךְ, עַרְגָּעָר ווי דָעַר מִצְבָּ פֿוֹן דִּי יִדִּישְׁ פְּאַעַטָּן, וואָס הַאָבָן אַ קְרִיְיָן פֿוֹן חַסִּידִיםָ. אָזְ עַס זענען גַּעֲקּוּמָן צַו מִיר יִדִּישְׁ דִיכְטוֹרָס אָזְ גַּעֲקָלָגָט זַיְ אַרְיָף זַיְעָר בִּיטְעָרָר דָּאַלְיָעָ, הַאָב אַיךְ זַיְ גַּעַזְאָגָט: מִיְינָט נִיט אָזְ אַיזְ דָּעְרָפָּאָר ווַיְיָלָאָר שְׂרִיבָט אַרְיָף יִדִּישְׁ. דִיכְטוֹנָג אָזְן בְּכָל אַרְאָפָּ אַוְיָת דָעַר לִיטְרָאַרְיִישָׁר בְּעַרְזָעָ. יְוָנָגָן הַעֲבָרְעִישָׁ פְּאַעַטָּן קַעַנְעָן נִיט גַּעֲלִינְגָּן קֵין פֿאָרְלָאָגָ אַרְוִיסָּט צַוְּגָעָבָן זַיְעָרָ לִידָּעָ...

איֶךְ: הַיִּסְטָ עַס, בְּכָן, אָזְ דָעַמְ יִדִּישָׁ פְּאַעַט אָזְ גּוֹטָ. אִם אַיזְ ווַיְיָל עַר אַיזְ אַ יְתָוָם?

ガָלְדְבָּרְגָּ: יָאָ, טָאָקָעָ ווַיְיָל, וּוַיְיָל עַר אַיזְ אַ יְתָוָם... אַמְתָה, יְעַדְעַר יְתָוָם אַיזְ אָמְגָלִיקְלָעָךְ ווַיְיָל עַר אַיזְ אַ יְתָוָם. אַבעַר עַס זענען דָא אָונְטָעָרְשְׁטִיצָעָס פֿאָר אַ יְתָוָם... דָעַר מִצְבָּ פֿוֹן יוֹנָגָן הַעֲבָרְעִישָׁן שְׂרִיבָעָר אַיזְ אַסְדָּ שְׂוֹעָרָר...

איֶךְ: פֿאָרְנָעָמָט דִּי יִדִּישְׁ לִיטְרָאַטוֹר אָזְ אַרטָּ אַיזְ אַיְיָרָ פֿרָאַקְטִּיקָ אלָס פֿרָאַפְּעָסָאָר פֿאָר פֿאָרְגְּלִיכְנְדִּיקָעָר לִיטְרָאַטוֹר?

ガָלְדְבָּרְגָּ: יָאָ, אוּבָ אַמְצָעָר ווַיְיָל בַּיְ מִיר שְׂרִיבָן אָזְ אַרְבָּעָט פֿוֹן פֿאָרָ גַּלְיָיכָן דִּי דִיכְטוֹנָג פֿוֹן אַ יִדִּישְׁ-שְׂרִיבָעָר, נִעְמָ אַיךְ עַס אָזְן. אַיךְ אַלְיָיָן בֵּין נִיט קֵין מָומָהָ דָעְרָוִיָּה. מִיט אַזְאָ אַרְבָּעָט פֿאָרְנָעָמָט זַיְךְ דָעַר דִיכְטוֹרָ בְּנִימִין הַרְוִשָּׁאָוָסִיקִי (אַגְּבָּ), עַר הַאָט אַיבְּרָגְעָזָעַצְטָן אַסְדָּ פֿוֹן סְזָקְעָוָרָס דִיכְטוֹנָג אַיזְ העֲבָרְעִישָׁ), וּוּלְכָעָר אַרְבָּעָט

אין מײַן "חוג". ער גיט אָ קורס וועגן עקספֿרָעַסְיאַנִים אֵין דער דיכטונג, שליסט ער אויך
אֵין יידיש-דיכטונג.
אייך: צי איז נויטיק די קענטשאָפט פּוֹן יִדִּיש, בעת מען וויל פֿאָרגְלִיכְן העברעישׁ
לייטעראָטור?

גָּאַלְדְּ בָּרְגָּ: אָוֹדָאִי, צוֹ מַעֲנְדְּעַלְעָן דָּאָרֶף מַעַן קָעְנָעָן יִדִּיש. בָּעַת מַעַן
פֿאָרְנָעָמֶט זִיךְ מִיט אָוֹרִי צְבִּי גָּנָעָסִין — אֵין נויטיק צוֹ קָעְנָעָן רָוִישׁ. וּוַיְלֵן זִין שְׁפָרָאָךְ
אייז באָוַירְקָט פּוֹן רָוִישׁ אָוֹן זִין טֻמְאָטִיךְ — פּוֹן דָּעַרְ רָוִישׁ-שְׁעַר לִיטְעָרָאָטור.
אייך: מען שְׁמוּעָסֶט אָזְעָגָנוּן שְׁרִיבָּט יִדִּיש אָוֹרִיְהָה העברעישׁ. וּוְאָס זָאנְט אִיךְ
דָּעַרְצָוּ?

גָּאַלְדְּ בָּרְגָּ: וּוְאָס שִׁיךְ עָגָנוּנָעָן אֵין עַס גָּרָאָד נִיטְ רִיכְטִיךְ, אָז ער שְׁרִיבָּט
יִדִּיש אָוֹרִיְהָה העברעישׁ. עָגָנוּנָעָן הָאָט וּוַיְדָעָר אַמְּלָאָל אַרְיְבְּעַרְגְּעַפְּרִיט הַעֲבָרְעִישׁ פּוֹן די
סְּפָרִי חַסְדִּים וּוְאָס אֵין גָּעוֹוָאָרְן פֿאָרְיְדִּישְׁט — אֵין העברעישׁ. דָּאָקָעָגָן הָאָט ער אַ
דָּעַרְצְּיְילָוָג "בְּדָמֵי יִמְּיהָ", אֵין דָּאָרְטָן נִיטְאָ אַפְּלִילְוָ קִינְן אֵין וּוְאָרְטָן "יִדִּיש אָוֹרִיְהָה העברעישׁ".
די שְׁפָרָאָךְ אֵין דָּאָרְטָן אַתְּנָכְיָשׁ, וּוַיְלֵן די הָעָלְדִּין הָאָט גַּעַלְיָעָנָט אַשְׁמָתָה שְׁוֹמְרוֹן אָוֹן
אַהֲבָת צִוְּן פּוֹן אַבְּרָהָם מָאָפוֹ. — שְׁרִיבָּט ער אַין גָּאָנְצָן העברעישׁ...

פֿרָאַפְּעָסָאָר שְׁמַעַן האַלְקִין, העברעישׁ-שְׁעַר דִּיכְטָעָר, פֿרָאַזְאַקְעָר אָוֹן עַסְיִיסָּט, ער
אייז דָּעָקָאָן פּוֹן "חָגָג" פָּאָר דָּעַר נִיעָר העברעישׁ-שְׁעַר לִיטְעָרָאָטור אֵין העברעישׁן אַנוּוּוּרְסִיטָּעָט.

אייך: פֿאָרְמָאָגָט יִדִּיש אַ דָּעַרְצְּיְעִישָׂן כּוֹתָה, דָּאָרֶף מַעַן דָּעַם דָּאָזִיקָּן כּוֹתָה
סְּטִימּוּלִירָן?

הָאַלְקִין: אַלְעָ זָעְנָעָן מִיר אִיצְטָ מְדוֹהָ, אָז יִדִּישָׁ הָאָט גַּעַהָאָט אַ דָּעַרְצְּיְעִישָׂן
פּוֹחַ אָוֹן דָּאָס יִדִּישָׁ פֿאָלָקָה הָאָט גַּעַשְׁעַפְּט פּוֹן יִדִּישְׁ-לְשׁוֹן נִיטְ וּוַיְנִינִיק גִּיסְטִיקָּע אָוֹן
קוּלְטוּרָעָלָעָ חִיּוֹנָה. אַבְּעָר אֵין פֿלוֹג אֵין יִדִּישָׁ פּוֹן תְּמִיד אָז גַּעַוּעַן אָז אַינְטָעָגְרָאָלָעָר טִילָּ
פּוֹן העברעישׁ. אָוֹרִיְהָה עַמְּרָר וּוְיִפְּרִידָה, צָעַר מַעַר וּוְיִלְיִידָה, יִסּוּרִים
אַפְּשָׁר מַעַר וּוְיִפְּינָן. אָוֹן אִיצְטָ אֵין טָאָקָע אַ גְּרוּוּסָעָר צָעַר וּוְאָס יִדִּישְׁ-לְשׁוֹן אֵין וּוַיְטָן נִיטְ
מַעַר דָּאָס וּוְאָס סְּאֵין גַּעַוּעַן. אָז מַעַן מַאְכָט אַ חְשָׁבָוּן וּוְאָס עַס אֵין גָּעוֹוָאָרְן מִיטְ יִדִּישָׁ
אייז די פֿאָרְאִינִיקְטָעָ שְׁטָاطָן, בָּאָקְוָמָט זִיךְ אַ בֵּין גָּאָר טְרוּוּעָרִיקָּעָר חִשְׁבָּוּן. (דָּאָס הַיִּסְטָה
נִיטְ, אָז דָּעַר חִשְׁבָּוּן פּוֹן העברעישׁ אֵין דָּאָרְטָן אַ סְּדָקָה פֿרְיְילְעָכָר). אַ יִדִּישָׁ בּוֹךְ וּוּעָרֶת
נִיטְ פֿאָרְקִוְּפָט. דָּעַר מַחְבָּר אַלְיִינְן לְאַזְוֹת זִיךְ אַרְוִוִּיסָּן אָוֹרִיְהָה "לְעַקְצִיעָס"
אוֹן בְּרָעָנֶת מִיטְ זִיךְ, וּוְיִאָמְרָסְפָּרִים, אַ פֿעַקְלָ בְּיִכְעָר. דָּעַר פֿאָרוֹזְצָעָר פּוֹן אָזָא אָוֹנֶת
וְאָגָט צָוּסָוּפָה: "גַּעַרְטָעָ חְבָרִים, אָרָה הָאָט גַּעַהָעָרָט די רָעָדָע, אָוֹן מִירָהָבָן אַלְעָ גַּעַהָאָט
פֿאָרְגָּעָנִיגָּן. אָוּבָ אִיר וּוַיְלֵט אָז יִדִּישָׁ זָאָל בְּלִיבָּן וּוְיִאָנִין די צִיְּינָן פּוֹן שְׁלָוּמְעָלִיכָּם אָוֹן
יהָוָאָשָׁ, דָּאָרְפָּט אִיר קוֹיְפָּן דָּאָס בּוֹךְ פּוֹן חִשְׁבוֹן שְׁרִיבָּעָר...". אָז אַ גַּבְאִיטָה הַעַלְפָט דָּעַט
פֿאָרוֹזְצָעָר. זִיךְ גִּיטְ פּוֹן אֵין חְבָר צָוּמָן צָוּיְינָן אָז "דָּעַרְמָאָנָט" אִים: פֿאָרְ וּוְאָס קוֹיְפָּט אִיר
נִיטְ דָּאָס בּוֹךְ? — די פֿרָאָגָע שְׁטָעָלָט זִיךְ שְׁוִינְן אֵין עַנְגָּלִישׁ... אַמְּתָה, אִיצְטָ אֵין שְׁוִינְן נִיטְאָ
קִינְן קָאָמָפְּ צְוִוְיָשׁן העברעיסָטָן אָוֹן יִדִּישִׁיסָּטָן. אַבְּעָר אִיךְ הָאָבָּא מַאְלָ גַּעַזְאָגָט לִיְיּוּוּקָן,
אוֹן עַס בְּעַנְקָט זִיךְ נָאָר יְעַנְעָ טָעָג וּוְעָן מַעַן הָאָט זִיךְ "גַּעַרְיסָן צְוִוְיָשׁן זִיךְ" — דָּעַמְּאָלָט
אייז גַּעַוּעַן לְעַבְּנָן...

אייך: וּוְאָס אֵין אַיִּיעָר מִינְגָּג וּוְעָגָן גַּעַבְּן דָּעַם יִשְׂרָאֵל-פְּרִיאָיו אַ יִדִּישָׁן שְׁרִיבָּעָר?

אלדער קייט

בערטליך-שריפט פאר ליטעראטור
און בעדעלשאפטלעכע פראבילעמען

רעדאקטאר: אברהם סוצקעוווער
מייטרעדאקטאר: אליעזר פינעם
רעדאקטיע-סערעטאר: מלך קאראפינאנזוייטש

ארוויסגעגעבן פון ההסתדרות הפללית של העובדים בארץ-ישראל
1967 תל-אביב

דעך זיבעטער טאג

א

איידער מיר קערן זיך אום צו שרייבן דעם המשך פון ראמאן, וואס מיר האבן איבערגריסן, דערשליפן דאס ליא, וואס מיר האבן ניט פארענדיקט, איידער מיר קערן זיך אום איעדער פון אונדו צו זיין טאגטעלעכער ארבעט, אין פעלד, בייס ווארשטייט, צו דער לערער-קאטעדרא, אין קראם, אין באנק, צו די שטיער-צעטלען, צו אונטער-האנדונגגען, צום געאמפער — לאמיר געדענ侃ן און זאגן בקול-דממה-ידקה, און די הימ, די דזאיקע הימ מײינע וואס אנטקעגן די בערג פון גולן און אין נחל-יעת, מײין הימ און ירושלים און אין אין פתח-תקוה און אין עינַה חורש, די הימ מיט אירע באוווינערס און אלע אירע אויפטוען איז געווען אויסגעשטעלט אויף שחיטה נאך פֿאָרְן סוף פון חדש. געווען אַ מלחה און מען האט איר קיין נאמען ניט געגעבן. אַפְּשֶׁר ניט קיין צופאל וואס איר נאמען האט מען ניט מפרש געווען. אַ ייד האלט זיך אַפְּ אַנְצְּרוֹפֵן בִּים נאמען באמת גרויסע זאכן, ניט געשטרויכלט צו ווערן. און ס'דאכט זיך טאָקע, אַז דו קענסט געשטרויכלט ווערן בִּים וועלן זאגן אלץ, וואס עס בעט זיך געזאגט צו ווערן אַז זיבעטן טאג נאך אַז עקס טאג וואס האבן אויגעטרייסלט די וועלט. און וויל מאן האט ניט אַנגערוֹפֵן איר נאמען, האבן זי מענטשן באקרויינט מיט אַס טיטלען. אַזוי — די מלחה פון דרייסטקייט, אַזוי — די מלחה פון בניאור, די קירצטטע און וונדרלעכسطע פון מלחות. און אַ מלחה אַ גלאטיקע און אַ רײַנע (אַ סָּאָרָא אָוּמְזִין!) ווי סָּאָיְזַע מְעַלְּעַד אַז אַ מלחה זאל זיין רײַן און גלאטיק!) און אויך — די אויסלייזונג פון ירושלים און ציון. און זאלן זי מענטשן אַנְרוֹפֵן ווי אַזוי נאך זי ווילן, וועט נאך אלץ ניט זיין איבערגריסרבן די מעכטיקיט פון דער געשעניש וואס אַז דאָ פֿאָרְלָאָפֵן און ווען מ'בָּאָנָעָמָט עס שוין מיטן הווש, קען מען עס נאך אלץ ניט באָגְרִיפֵּן — און נאך אַס טאג וועט עס בליבן אַומְבָּאָגְרִיפֵּלְעַד אַז אַונְדוּזַעַר באָוּסְטוּזִין.

ב

פון אלע באדייטן וואס באונדערן אויס די מלחה, איז פֿאָרְאָן אַין באדייט, וואס פֿאָרְפִּילְט מײַן געדאנק און מײַן הארץ אריבער די ברעגן. צום ערשותן מאָל אין דער געשיכטע פון אַ פֿאָלָק, אלט אַין יָאָרָן אַז אויסגעפרוות אַין יְסֻוּרִים, האט פֿאָרְשְׁטָאנָען דאס פֿאָלָק, צו פֿאָרְמִידְן מיט די אַיגענע הענט אַ קָּאָטָאָסְטָרָאָפֵעַ צו דער ציטט. איך וויס ניט אויב אלע שפִּירְן ווי איך די שאָרְפִּקְיִיט פון יְדִישַׂן ווֹאָרט צו דער ציטט — אַבער דאס איז די גרויסע און גוֹרְלִידִיקְסְטָע עַנְדְּרָוָנָג: אַונְדוּזַעַר הַיִּם ווּעַט ניט זיין מעַר קיין צילברעט. אַפְּילוּ מיר זאלן בליבן פֿאָרְאַיְנְזָאָמָט אַז אַפְּילוּ אַז די מלחה וועט זיך איבערחוֹן און זיין נאך אַכְּוֹרִיוֹתְדִּיקָעַר ווי געורךן, וועט אַונְדוּזַעַר פֿאָלָק שוין קיין מאָל ניט שטיעין מעַר מיטן פְּנִים צו דער וואָנט.

איך סֶפְך, צי סִוּעַט אַוִיפְשְׁטִין אֵין צִוְילָעֶר מְנַהֲגָה פֿוֹן צְוִישָׁן דִי גַעֲזַלְשָׁאָפָט-לְעַכָּע טּוֹעָרָס. מְנַהֲגִים פֿוֹן פָּאָרְטִיּוּן, פָּאָלְקְסְרָעְדְּנוּרָס, אָוּן וּוּעָט זָגָן וּוּרְטָעָר אָזוּן וּוּי דִי: צִי כִּבְינָן רָאוּי גַעֲזָעָן צַו זַיְנָן דָעָר מְנַהֲגָה פֿוֹן מְעַנְטָשָׁן. צִי וּוּעָט אַוִיפְשְׁטִין כָּאַטָּש אַיְינָעָר פֿוֹן דִי, וּוּאָס האָבָן בָּאוּוִינְטָס דִי יִשְׂרָאֵלִיּוֹגָנט. וּוּאָס האָבָן צְעַבְלָאָזָן אַ פָּאנְיקִי גַעֲזַלְשָׁאָפָט, צְוִישָׁן פָּאָלָק, וּוּאָס האָבָן פָּאָרְשָׁעָמֶט דִי גִּיסְטִיקָע וּוּרְטָעָן אֵין דָעָר יִשְׂרָאֵלִיקָע גַעֲזַלְשָׁאָפָט, וּוּי אוּיך גַעֲפָונָעָן אַ בָּאוּכְטִיקְוָונָג פָּאָר דָעָר יִרְידָה פֿוֹן לְאַבָּדָה, אָוּן אל דָאַס גַוְּטָע אָוּן וּוּרְטְּפּוּלָע פֿוֹן אַונְדוּעָר לְעַקְסִיקָאָן אַרְיִינְגְּגָעָנוּמָעָן אֵין גַעֲנְדוּזְנוּפִיסְלָעָך.

אָוּן דָאַס אֵין דָאָר אַ שְׁעה, וּוּאָס פָּאָרְלָאָנְגָט אַ חְשְׁבוֹן-הַנְּפָשָׁה.

?

זַיְעָר פְּילָ בָּאָנוֹצָט מַעַן זִיךְרַי אָוּנְדוּזָה מִיטָּ טָעְרְמִינָעָן גַעֲבָאָרְגָּטָע פֿוֹן מִילְיטָעְרִישָׁן וּוּרְטָעְרָבָוך. אָוּן סְאַיּוֹן נִיטָּ קִיּוֹן וּוּנְדָעָר. הָגָם מַעַן דָאָרָפָ זִיךְרַ אָוִיסְהִיטָן פֿוֹן פָּאָרְאָלְעָלְיוּמָעָן. אַבָּעָר פָּאָרָאָן, וּוּינִיקְסְטָנָס, אֵין מִילְיטָעְרִישָׁר בָּאָגְרִיףָ, וּוּאָס אֵין רָאוּי, מַעַן זָאָל מִיטָּ אִים בָּאָצִיכְעָנָעָן אַונְדוּעָר גַּאנְצָן אִיצְטִיקָן לְעַבָּן. אָוּן דָעָר בָּאָגְרִיףָ: דִי עִקְּרְדִּיקָע אַנְשְׁטְּרָעְגָּוָגָג. אָוּיפָ וּוּלְכָן גַּעֲבִיט וּוּעָט וּוּרָעָן אַנְגְּעוּוֹנְדָט דִי עִקְּרְדִּיקָע אַנְשְׁטְּרָעְגָּוָג פֿוֹן אַונְדוּעָר פָּאָלָק בִּים שָׁוּעָל פֿוֹן דָעָר דָאָזִיקָעָר נִינְיָעָר תָּקוֹפָה? מַן הָדֵין אֵין, אָוּן נִיטָּ אַלְעָזָלָן זִיךְרַ פָּאָרְנָעָמָעָן מִיטָּ זִיכְרַהִיטָּפָלָאַגְּרוֹנוֹג. אָוּן נִיטָּ אַלְעָזָלָן זִיךְרַ פָּאָרְנָעָמָעָן מִיטָּ זִיכְרַהִיטָּפָלָאַגְּרוֹנוֹג. אָוּן מִיטָּ דִי שְׁלוּמִיּוּלָעָנָר, וּוּי אוּיךְ נִיטָּ מִיטָּ עַצְחַגְעַבְרִיּוּת דָעָם רָאֵשָׁה הַמְשָׁלָה. זָאָל יַעֲדָר אַיְינָעָר אָוּיפָ זַיְנָן אָרָט אָוּן זַיְנָן קְרִיאָן טָאָן וּוּאָס עָרָ דָאָרִי טָאָן. צִי אֵין פָּאָרָאָן אָן אַוְפְּגָאָבָעָ, וּוּאָס אֵין מַחְיִיבָה הַיִּנְטָן צַו טָאָג דָעָם שְׁרִיבְעַרְצִיבָּוָר, גִּיסְטָמְעַנְטָשָׁן, לְעַרְעָס אָוּן דָעְרְצִיעָרָס? דִי פְּלִיכְתָּ עַקְסִיסְטִירָט אַ בְּפִירְוּשָׁ אָוּן דָעָר אַדְרָעָס אֵין — דִי יַדְיִישָׁع מַאֲסָן פֿוֹן דִי תָּפְרָצָות. וּוּיְלָא אֵין דָעָר צִיטִיט, וּוּאָס צַו אָוּנְדוּזָה דָעְרְטָרָאָגָט זִיךְרַ דָעָר וּוּנְדָעָר לְעַכְעָר אַיְדָעְנִיטִיכְרָוְגִּיקָול פֿוֹן יַדְיִישָׁע הַיִּמְעָן אַיְבָעָר גָּאָר דָעָר וּוּלְטָ, אָוּן דִי כּוּוֹאָלִיעָ פֿוֹן פְּרִיאְוּלִיקִיטָץ צְוִישָׁן יְגָנָנָט, וּוּאָקָסָט, נָאִיעָט אָין הָאָרָצָן אַ שְׁרָעָק, אָוּן טָאָמָעָר וּוּעָט אַט דָעָר מַעְכְּטִיקָעָר קוֹל פָּאָרְלָאָרָן גַּיְינָן אֵין מִידָבָר, פֿוֹן אַלְעָזָלָן גְּרוֹיסָע, אַקְטוּרְעָלָעָ פְּרָאָגָעָס, וּוּאָס פָּאָרָ זִי שְׁטִיעָן מִיר אִיצְטָעָר, אֵין דִי גּוֹרְלִידִיקְסָטָע פֿוֹן זִי — צִי וּוּעָט אַוִיפְשְׁטִין דָאַס פָּאָלָק אָוּן לְעַבָּן — פָּאָרָ זִיְעָר אָוּן אַונְדוּזָר צְוּקְנוֹפָט וּוּגָן — אַט דָא, אָוּן אִיצְטָעָר. צִי וּוּלְכָן מִידָמְצִילָת זַיְנָן צַו פָּאָרְטָאָפָלָעָן אָוּן פָּאָרְדְּרִיְּפָאָכִיקָן דָעָם יַדְיִישָׁן יִשְׁוּבָן אָין אַרְצִישְׁרָאֵל אַיְן קְוּמְנְדִיקָן יִאָרְצְעַנְדְּלִיק. צִי וּוּעָט דָעְרְמַעְלָעָט וּוּרָעָן צַחַל — וּוּעְדָלִיק דָעָר וּוּנְדָעְרְלָעָכָר דָעְפִּינִיצְיָע פֿוֹן רַמְטָכְלִיל — צַו זַיְנָן אָן אַרְמִי, וּוּאָס קְוּמָט פֿוֹן פָּאָלָק אָוּן קָעָרָת זִיךְרַ אָוּם צָוָם פָּאָלָק, אַדְרָעָ זִי וּוּעָט, חֲלִילָה, זַיְנָן אַוְסְגַּעַשְׁטָעָלָט צַו בְּלִיבָּן אָן אַרְמִי פֿוֹן וּוּכְטָעָרָס אָוּיפָ וּוּסְטָעָ גַּרְעָנָעָן?

די דָאָזִיקָע טָוָונָג וּוּעָט נִיטָּ קְוּמָעָן אַלְיָוָן פֿוֹן זִיךְרַ. בִּיטָּ דִי מְשָׁלָה אַלְיָוָן אָוּן נִיטָּ סְאַיּוֹן פָּאָרְנָעָם, דָאַס דָאָרָפָ קְוּמָעָן.

לְאָמִיר אַרְאָפְגִּיָּוָן פֿוֹן הַרְ-הַצּוֹפִים צָוָם פָּאָלָק, וּוּאָס קוּקָט פֿוֹן קָעָגָן אַיְבָעָר. לְאָמִיר דָוְרְכָעָרָן דִי גַּלוֹתְ-עַדְדָה פֿוֹן יִם בֵּין יִם. זָאָלָן זִיךְרַ אַזְוּקָלָאָזָן טְוִיזָנָט גִּיסְטָמְעַנְטָשָׁן. שְׁרִיבְעָרָס אָוּן דָעְרְצִיעָרָס, אַנְפִּיְעָרָעָס פֿוֹן אַלְעָזָלָן פָּאָרְטִיּוּן אָוּן פֿוֹן יְגָנָגָן דָוָה, קַעְמְפָעָרָס אָנוּנִפְאָרְמִירָטָע אָוּן אַוְנִיפְאָרְמָעָן — אָוּן נִיטָּ צְוִילָבָ אַפְהָאָלָטָן אַ פָּלְאָמִיקָע רַעֲדָע בָּעָתָא גְּרוֹיסָן צְוֹאָמְעַנְטָרָעָת, אָוּן נִיטָּ כְּדִי צַו פָּאָרְשְׁטָאָרָקָן דָאַס גַּעֲבָן גַּעֲלָתְהִילָּת, וּוּאָס אֵין

זיער וויכטיק פֿאָר זיך גוֹפָא — נאָר אַדְוּרְכְּגִין פֿון שְׁטָטָט צוֹ שְׁטָטָט. אַנְקְלָאָפָן אֵין אַיְדָעָר שְׁטוּב. אֵין אַיְדָעָר יִדְישָׂעָר הַיִם. פֿאָרוֹזָאנְדָלָעַן דַעַם אַיְפְּוֹוָאָר אֵין אַ פֿאָלְקִיסְבָּאוּוּגָנוֹג. דַי אַיְדָעָנְטִיפּֿיקָאַצְּיעַ — אֵין אָן אַיְבָּעֶרְקָעֶרְעָנִישׁ. דַי גְּרִיטִיקִיט — אֵין אַ בָּאָפָעַל. אַלְעַ פּֿינְגָע אָוֹן הוַיְכָע וּוּרְטָעָר אֵין אַיְנָה שְׁטָאָרָקָן אָוֹן פּֿאָרְפְּלִיכְטָנְדִּיקָן וּוּאָרָט: שְׁטִיטִיט אָרִיף, קְוּמָט! וּוַיְיל פֿון דַעַם אַיְזָה אֲפָהָעָנִיגִיךְ אַלְצַן. אַונְדוֹעַר גָּאנְצָע צְוּקָנֶט. לְאַמְרֵר נִיט זָאָגַן, אָוּמְמָעְגָּלָעַד, נִיט רְעָאָל אַיְזָה דַי זָאָךְ. קְלִיְינְלָעַד אֵין גְּלוּבוֹן זְעַנְעַן מִיר גְּעוּווֹן בְּלִיוֹן נְעַלְתָּן, אַיְעָרְגָּעְכָּטָן, אַנְטָקָעָגָן אַ סְדַּקְעָזָאָן אָוֹן אַוְירְקָעְבָּר פֿאָלָק. דַאָס יִדְישָׂע גְּעוּווֹיסָן הָאָט נִיט אַנְטּוֹוִשְׂט אֵין דָעַר גּוֹרְלְדִּיקָעָר שָׁעה. אַיְצָטָעָר נִיְּטִיקָט זִיךְ דַאָס פֿאָלָק אֵין אַ קָּאָמְפָאָס.

דָעַר אַיְפְּוָאָר פֿון אַ פֿאָלָק וּוּרְטָעָר נִיט דָעְגְּרִיכְט אָוֹן אַ פּֿירְעָרְשָׂאָט. דַאָס פֿאָלָק אֵין צִיּוֹן הָאָט גַּעַהָאָט אַ מִילְּיטָעְרִישָׁע אָוֹן אַ פּֿאָלִיטִישָׁע פּֿירְעָרְשָׂאָט. דַעַם פֿאָלָק אֵין גְּלוֹת פְּעַלְתָּ דַי פּֿאָסְטִיקָע פּֿירְעָרְשָׂאָט פּֿאָר דָעַר אַיְצְטִיקָעָר צִיִּיט. זָאָלָן אַרְוִיס אַ מְחַנָּה שְׁלִיחִים פֿון אַרְצִיְשָׁרָאָל צַו זַיְן דַי אַנְפְּרִיעָרָס אָוֹן גָּאוּגָאָטָאָרָוּן פֿון פֿאָלָק. דַאָס אֵין אַ שְׁעַטְרְצָוֹן, וּוֹאָס הָאָט נִיט אַיד גְּלִיכְיכָן אֵין דָעַר יִדְישָׂעָר גַּעַשְׁיכְטָע. אָוֹן לְאַמְרֵר נִיט זָאָגַן, "הַיְיָנוּ כְּחֻלְמִים", וּוַיְיל סְאָיוֹן דַי צִיִּיט פֿון טּוֹנָגָן, וּוַיְיל דָעַר דָוָר פֿון שִׁיבַּתְ-צִיּוֹן זְעַנְעַן מִיר. וּוַיְיל דַי צִיִּיט פֿון גָּאָוָלה אַיְזָה גַּעַקְוּמָעָן. אַיְצָט אַדְעָר וּוּרְטָעָר וּוַיְיסָט וּוּעָן.

אַלְדָעָנָה קִיּוֹט

פֿערטְלִיאָר-שְׁרִיפֶט פֵּאָר לִיטְעָרָאָטוֹר
אוֹן גַּזְעַלְשָׂאָפְטָלָעֶכֶע פְּרָאָבְלָעָמָעָן

רעדאקטאָר : אַברָהָם סּוֹצְקָעוּוֹר

מייטרעדאָקטאָר : אַלְיעָזָר פִּינְגָּס

רעדאָקְצִיעָן סְעַרְעַטָּאָר : אַלְפְּסָנְדָר שְׁפִיגְלְבָלָאָט

פְּאָרוֹוָאָלְטָעָר : מְשָׁה מִילִים

Ex Libris
Morris Sevitz
JOHANNESBURG
* *
מספריו

100

ארוויסגעגעבן פֿון ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
1979
תל-אביב

א פָּאַר ווּעֶרטְעֵר ווּעֲגֹן אַנְהִיב

דאס איז געשען זומער 1948 אין דער אקערשט אויסגעפֿרעדער מידינה, ווען דאס מלחה-פֿײַיר האט נאָר געהיפערט אַיבערן לאָנד.

געשווירענע פֿעסימיסטען האָבן פֿאָרוּיסגעזאגט, אָז דער ערשטער נומער ווועט זיין דער לעצטער. ברײַיטהָאָרכְזִיקָע אָפְּטִימִיסְטָן האָבן זיך אָפְּגַּעַשְׁתְּעַלְתָּא אוּף דער צָאַל דָּרְבִּי. אָון פֿעַנְקָאָלְעָגָעָס, ווֹאָס האָבן דָא גַּעֲפָאָקָט אָון גַּעֲמָזָוָלָט פֿאָר יִדִּיש, האָבן מִיךְ גַּעַהְאַלְטָן פֿאָר אָ פֿאָנְטָאָסְט, ווֹעַן כְּהָבָזִי צַוְּגַּעַזְגָּט צָעַן גַּאַלְדְּעָנָעָן קִיטָן — אַיִּינָעָן נאָךְ דער אַנדְעָרָר.

ווער עס האָט גַּעַלְיִיבְט בָּאמְנוֹה שְׁלָמָה אָז די גַּאַלְדְּעָנָעָן קִיטָן ווּעַט האָבן אַרְיכּוֹתִי יִמְים, אָון האָט עס גַּעַוְאָלָט אָון אוּיךְ גַּעַוְאָלָט אָז אַנְדְּעָרָעָזְלָן ווּעַלְן — אַיְזָן גַּעַוְעָן מִין פֿרִינְדְּ יוֹסֵף שְׁפִּרְנְצָאָק, דער גַּעַנְעָרָאָלְסְּקָרְעָטָאָר פֿוֹן דָּרְהַסְּטָדוֹרָות, צָו ווּעַלְכָן אַיךְ בֵּין גַּעַקְוּמָעָן מִיט דָּרְהַסְּטָדוֹר אָז די הַסְּטָדוֹרָות זָאָל דָּעַם זְשָׂוְרָנָאָל אָרוּיסְגָּעָבָן. אָון ער דָּרְהַסְּטָדוֹר יִדִּישִׁ-פֿרִינְדִּי וּוּי אַיךְ הָאָב אִים גַּעַהְאָט אָנְגָּעָרוֹפָן, אָון, דָּרְהַסְּטָדוֹר בּוּנְדִּיסְטִי, וּוּי ער האָט זיך אַלְיָוָן אַיְזָן שְׁפָאָס אָנְגָּעָרוֹפָן, האָט מִיט אָסְרָאָר מִיט אַקְטִיוּעָר חַכְמָה רְעַאַלְיוּרָט מִין אַיְדָעָע.

אָון דָּרְהַסְּטָדוֹר אַיְזָן גַּעַוְעָן אַיְזָסְקִי אַיְזָטְרָלְעָד אָז דָּרְהַסְּטָדוֹר נָוּמָעָר אַיְינָס זָאָל זיך אַנְהִיבָּן מִיט דָּרְהַסְּטָטוֹר שְׂוֹרָה פֿוֹן יוֹסֵף שְׁפִּרְנְצָאָק: "די הַסְּטָדוֹרָות האָט גַּעַפְּגָעָן פֿאָר נִיְּטִיק אָרוּיסְצָוְגָּעָבָן אָ לִיטְעָרָאָרִישָׁן זְשָׂוְרָנָאָל אוּף יִדִּישִׁ מִיטָּן נָאָמָעָן די גַּאַלְדְּעָנָעָן קִיטָן".

אָזֶוִי האָט זיך עס אָנְגָּעָהוֹבָן. אָון אָדָאנְקָה דָּרְהַסְּטָדוֹר יִדִּישִׁ-גַּעַטְרִישָׁאָפָט אָון יִדִּישִׁ-לִיבְשָׁאָפָט פֿוֹן חַבְּרִים-שְׁרִיבְעָרָס אָון חַבְּרִים-לִיְּעָנָעָרָס אַיְן לְאַנְדָּעָר, זְעַנְעָן מִיר אַיְצְטָעָר עדות, אָז דָּרְהַסְּטָדוֹר אַנְהִיבָּן זיך אָנְגָּעָהוֹבָן הַוּנְדָּעָרָתָמָל.

אָזֶאָה טְבָעָה האָט שְׂוִין די יִדִּישִׁ לִיטְעָרָאָטָור: זִי אַיְזָן אַסְדְּרִיךְעָר אַנְהִיבָּן ◎

אָון אָז עס האָלָט בַּיִם אַנְהִיבָּן:
פֿאָרָאָן אוּיךְ בַּיִם אַנְהִיבָּן פֿוֹן גַּאַלְדְּעָנָעָן קִיטָן נָוּמָעָר אַיְינָס — אָזֶוִי קְוֻרְצָעָר אַנְאָנִימָעָר טַעַקְסָט, ווֹאָס אָזֶוִי דָעַמְאָלָט צִיטְרָט אָזֶוִי גַּעַטְיִיטִשְׁתָּאָזְנָהָאָרָץ, נָאָר זיך נִיט אָוּנְטָעְרָגְעָשְׁרִיבָן, אַפְּיָלוּ נִיט אָזֶוִי גַּעַשְׁרִיבָן אִים האָט מִין הַאֲנוֹטָאָזְנָהָאָרָץ, נָאָר זיך נִיט אָוּנְדָּזָעָר דָּרְתִּין חַוְּבָּן, אָון מִיט אַיְנִיצְיָאָלָן. וּוּיְלָה גַּעַוְעָן אָזֶוִי דָעַס עַטְלָעָכָע יָאָר נָאָר אָוּנְדָּזָעָר דָּרְתִּין חַוְּבָּן, אָון גַּעַדְאָכָט האָט זיך מִיר, אָז דָעַר טַעַקְסָט אָזֶוִי נִיט בְּלוּזִי מִינְיָנָר: סְאִיאָן אָז גַּעַפְּגָעָן שְׁיִמְעָן, אָזֶוִה פֿוֹן אָ פֿאָרְבָּעָנָט לְשׁוֹן. אָון וּוּיְלָה דָעַר אָמָת פֿוֹן יְעַנְעָן ווּעַטְעָר אָזֶוִי נָאָךְ אַלְצָן גַּעַדְיוּרִיק, בְּרָעָנָג אַיךְ דָעַס קְוֻרְצָן טַעַקְסָט פֿוֹן עַרְשָׁטָן בְּאַנְדָּבִים אַנְהִיבָּן
פֿוֹנוּנָם הַוּנְדָּעָרָתָסְטָן:

נִיט נָאָר די יִדִּין האָט אָוּנְדָּזָעָר טְוִיטְפִּינְד זיך פֿאָרָמָאָסְטָן אָוּמְצָוְבָּרְעָנָגָעָן אָזֶוִי
צָו פֿאָרוֹוָאָנְדָּלָעָן אָזֶוִי זִיְּפָ. נָאָר אוּיךְ זִיְּעָר שְׁפָרָאָךְ אָזֶוִן די גַּאַלְדְּעָנָעָן קִיטָן.
אָבָּעָר די שְׁפָרָאָךְ האָט דָעַס שְׁוֹנוֹא אַיְבָּרְגָּעְלָעָבָט. אָזֶוִן די קִיטָן האָט דָוְרָךְ
גַּעַטְאָס, וּוּלְדָעָר אָזֶוִי פֿשְׁטָאָנְדָן זיך גַּעַצְוִיגָן אָוּנְטָעְרָגְעָדִיק, אָ פֿאָרוֹוָנְדָטָן,
אָ צַעְפִּינְיקְטָע, אָנְגָּזְוָאָפָט מִיט די גַּסִּיסְהַ-טְּרָעָרָן פֿוֹן די ווֹאָס האָבָן זִי גַּעַשְׁמִידָט,
גַּעַהְיִילִיקְט מִיטָּן קִידּוּשְׁ-הַשָּׁם פֿוֹן אָוּנְדָּזָעָר נָאָעַנְטָסְטָע — אָזֶוִן זִי האָט נָאָךְ
פֿעַסְטָעָר צְוֹזָעָמָעְגָּקָלָאָמָעָר אִירָעָ רִינְגָעָן, זיך דָוְרְגָּעְבָּרָאָכְן דָוְרָךְ די פֿאָרָי

שניטען שטעט און האט אַ בלישטש געטן אַין יְשָׁרָאֵל, — דעם לאנד פון לאנג-דורותדיינער יִדְיּוּשֶׁר בענשאָפֶט, וויהין עס שטראמט אַצִּינֶד די שאָריַת-האָומה; דעם לאנד ווֹאָס הַיּוֹלֶט אָונְדוּזֶר פֿאָרְבּוֹלְטִיקְטָן נַעֲכְּתָן מַיטָּן בְּלוֹט פָּוּן אָונְדוּזֶר גַּרוֹיסֶן הַיִּנְטָן.

◎

דאָס טראָגן אַין אוַיסְטְּרָאגָן די הַוְּנְדָּעָרט בענד גַּאלְדָּעָנע קִיְּט אַין גַּעוּוּן אַ גַּרוּיִיסֶע זְכִיהָ. די זְכִיהָ הַאָב אַיךְ גַּעֲפִילְט אַין יַעֲדָר קִינְסְטְּלָעְרִישׁ וּוּרְקָ, אַין יַעֲדָר שָׁאָפָּנוֹגָ, ווֹאָס האָט בָּאָרִיכְכָּרֶט דעם זְשָׁוְרָנָאָל אַון דֻּעְרָהְיִבְּן דעם שְׂרִיבְּרָעָ. אַין די הַוְּנְדָּעָרט בענד אַין גִּיסְטִיק עֹולָה גַּעוּוּן קִיְּן יְשָׁרָאֵל די יִדְיּוּשֶׁ וּוּאָרטָ-שְׁעַפְּעַרְיִישְׁ קִיְּט פָּוּן דַּעַר גַּאֲרָעָר וּוּעָלָט: אַ קִּיבּוֹצְ-גְּלוּוּת פָּוּן טַאָלָאנְטָן האָט זִיךְ אַיְנְגָעָ-הַיִּמְישָׁט אַיְנָעָם וּוּנְדָּעָרְלָעָכוֹן קִיבּוֹצְ-גְּלוּוּת פָּוּנָעָם פֿאָלָקָ. באַיְאָרְטָעָ קְלָאָסְיִקְעָרָס האָבָּן זִיךְ צְוּנוּיְלְגַּעַרְעָדָט אַון צְוּנוּיְלְגַּעַזְגַּעַן מִיט די יִדְיּוּשֶׁ-פִּיאָנִירָן דָּא אַין לאָנד אַון מִיט די אַקְעָרְשָׁט אַוִּיסְגַּעְפְּקָטָעָ יִדְיּוּשֶׁ-פִּיגְגָּל אַין קִיבּוֹצִים, ווֹאָס זַעַנְעָן שְׁפָעְטָעָר אַוִּיסְגַּעְזָאָקָסָן צָוָּקָעָנְטִיקָעָ פְּנִימְעָר אַין אָונְדוּזֶר לִיטְעָרָאָטוֹר. אַיְנְגִיּוּרָס בֵּי פְּרָצָן אַון שְׁלוּם-עַלְיכְּמָעָן, זַיְעָרָעָ פְּרִיאַנְד אַון תַּלְמִידִים, האָבָּן זִיךְ דָּא בָּאָגָּעָנָט מִיט אַנְטְּרוֹנוֹגָעָן פָּוּן אַוִּישְׁוֹיזָ אַון סִבְּרָעָר לְאָגָּעָרָן. יִדְיּוּשֶׁ-פְּאָרְשָׁעָרָס האָבָּן גַּעֲבָוִיעָרָט אַין די טַוְּנָקָעָלָעָ דִּימְעָנְטָגְרָובָן פָּוּן יָאָרְהַוְּנְדָּעָרְטָעָר אַון פָּוּנָאָנְדָּעָרְגָּעָנְקָלָט אַיְבָּעָרָ די בְּלָעְטָעָר פָּוּן דַּעַר פֿאָרְטָלִיאָרְשִׁירִיפָּט דַּעַם יְיָהָס אַון די אַוְצָרוֹת פָּוּן מַאְמָעִילְשָׁוֹן. דָּוֹרָךְ די הַוְּנְדָּעָרט בענד גַּאלְדָּעָנע קִיְּט האָט אַזְוֹרְכְּמָאָרְשִׁירָט די פֿעָרְזָעָנְלָעְכִּיקִיט פָּוּן דַּעַר יִדְיּוּשֶׁר לִיטְעָרָאָטוֹר. אַזְוֹרְכְּמָאָרְשִׁירָט — אַון גַּעֲבָלִיבָן לְעוֹלָמָיוֹעָד. דָּא האָט אַויְיךְ גַּעֲפָנוּן אַ תִּקְוֹן די גִּיסְטִירָוָה פָּוּן דַּעַם אַפְּגָעָשִׁיְדָטָן אַון דַּעְרָמָאָרָ-דָּעְוָעָטָן וּוּאָրְטִיקִינְסְטָלָעָר. אַון דַּעַר לְעַבְּעִידִיקָעָר יִדְיּוּשֶׁ-גִּיּוּזָר האָט דָּא נִיט אַוִּיגְגָּעָהָעָרט אַון הַעָרָט נִיט אַויְףָ צָוָּשָׁלָאָגָּן!

◎

בְּעֵת דַּעַר פֿיְיָעָרָוָגָג לְכִבּוֹד פֿוֹפְּצִיקָבָגָג לְכִבּוֹד גַּאלְדָּעָנע קִיְּט זַעֲנָעָן אַנְגָּעָקוּמָעָן בְּרָכּוֹת, מִיר זָאָלָן דַּעְרָלְעָבָן צָוָּפְּיִירָן דַּעַם הַוְּנְדָּעָרטָסָטָן בְּאָנְדָּ: יַ. דָּ. בְּעַרְקָאָוּוִיטָשָׁה האָט אַפְּיָלוֹ גַּעַד וּוּנְטָשָׁן: בֵּין הַוְּנְדָּעָרט מִיט צְוָאָנְצִיקָבָגָג! אַון דַּעַר טָאָסְטְּמִיסְטָעָרָט. גְּרָאָס-צִימָעָרָמָאָן האָט דַּעְמָאָלָט אַזְוִי גַּעֲזָאָגָט: "מִיר האָבָּן לַיְיָדָר גַּאנְצָעָ פֿאָקְוּלְטָעָטָן פֿאָרָ יִדְיּוּשֶׁ-יִאָוָשָׁ אַוְשָׁ מִיר האָבָּן מַעְצָעָנָאָטָן וּוֹאָס סּוּבְּסִידְרָיָן די וּוּזִיעָבָגָג אַוְנְטָרְגָּאָגָג". לְאִמְרָא אַיְצָטָעָר גַּעְדָּעָנְקָעָן, אַז מִיר פֿאָרָמָאָגָן אַויְיךְ אַזְוָמָעָטָום פֿאָקְוּלְטָעָטָן פֿאָרָ יִדְיּוּשֶׁ-פֿרִיאַיד אַזְוָן אַז מִיר פֿאָרָמָאָגָן טָאָקָעָ דָּא אַין יְשָׁרָאֵל גַּעֲטָדִיבָּעָ אַרְבָּעָטָעָרָ-מַעְצָעָנָאָטָן פֿאָרָ דַּעַר וּוּזִיעָבָגָג אַוְשָׁאָגָג. דָּאָס אַיְזָה קְוָדָם-כְּפָלָ די הַסְּתָדָרוֹת, וּוֹאָס האָט אַרְוִיסְגַּעַבָּן דִּי הַוְּנְדָּעָרט בְּעֵנֶד גַּאלְדָּעָנע קִיְּט אַון האָלָט וּוּדָעָר בְּיַם אַנְהָיָבָג.

אַלְעָמָעָן, אַלְעָמָעָן — די חַבְּרִים-שְׁרִיבְּיִבְּרָעָס, קִינְסְטְּלָעְרָס, רַעֲדָאָקְצִיעָ-סְעָקְרָעָטָאָרָן, פֿאָרְוּוֹאָלְטָעָרָס, אַונְטָעָרָ-שְׁטִיצָעָרָס, לְיִיעָנָעָרָס, די חַבְּרִים פָּוּן דַּרְוקָעָרִיָּאָתָדָהָת, אַון אַחֲרָוֹן חַבְּרָיָבָגָג, דַּעַם לְאַנְגִּיאָרִיקָן מִיטְרָעָדָאָקָטָאָר, מָוָרִי וּרְבִּי אַלְיָזָר פִּינְעָס — אַלְעָמָעָן דָּאָנְקָשָׁאָפֶט אַין נָאָמָעָן פָּוּן די הַוְּנְדָּעָרט נָוּמָעָן. אַבְּרָהָם סּוֹצְקָעָוּוֹעָר

מלכה חפץ-טוזמאן / בערקלען, פאראינייקטע שטאָטן

ניגג זיך צו מײַן שטילקײַט

רודף מײַנער

שטיילערהײַט —

שטיילינקערהײַט

מײַנער רײַד,

כדי

דו זאלסט זיך אַנשטרענעגען

מיך הערן.

מיר איז זיער נײַטיך

דו

זאלסט מיך דערהען.

דו ?

און ווער ביסטו, געראָדֶטער,

רודף מײַנער

דו ?

ニיגג זיך צו מײַן שטילקײַט צו

און הער זיך צו,

רודף מײַנער

דו.

א קול

הערן מײַן קול ?

און

איַך האָב געוואָלט

דיבּוֹן קול הערן :

דעם טעמאָער איז דיבּוֹן קול,

דעם אויפֿשְׁפִּיל פָּוּן קָאַלִּירְוּן אַיז דִּיבּוֹן קוֹל.

יעדער טראָף —

קָאַלִּירְוּן אַ סְּנָאָפֵל.

אלדער לייט

בערטליך שדייכט פאר ליטנרטוד
און בעדגלשאַטעלעכע פראָבלעמען

רעדאקטאר : אַברהם סּוֹצְקָעָוּעַ
רעדאקטיע-סּעַקְרָעַטָּר : אַלְפִּסְנֶר שְׁפִינְגְּבָלָאַט
פֿאַרוּוֹאַלְטָעַר : מְשַׁה מִילִים

127

אַרְוִיסְגַּעֲבֵן פֿוֹן הַהַסְּתָרָרוֹת הַפְּלָלִית שֶׁל הַעֲבָרִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
1989

תַּל-אָבִיב

צוּוִי לִידָעָר

אין א לאנד פון מלך אוֹן האַנְיק
אייז רויט-מליך אוֹן שוואָרֶץ-הַאנְיק
א לאנד פון מליך אוֹן האַנְיק ?

ה. לייוויק,

גלאָטשטיין
אוֹן פֿאָול צַעֲלָאוֹן
גורל-בירגער פון גונְדָעָן,
AIR הַאט די געפלטראָפ
פֿון אָומְרוֹ אֵין א פֿאָלָק
דעַרְזָאָגָט אוֹן האַלְבָּ-פֿאָרְשָׁלָאָסָן
אונְדוֹן צַוְּגַעַשְׁפִּילַט
א בְּשָׂוְרָה :

די בענקי שאָפָט נאָד אוֹן אָמְתָן יִדִּישָׁן גָּלוֹת.

יענעָר אַיְבִּיקָעָר נַעֲכָתָן אֵין מִיר.
אוֹן אַיךְ, דָעָר וּוְאַרְטוּוּאָרָעָם
אוֹן אַיךְ, דָעָר קְלָאנְגְשְׁקָלָאַט
עֲרָבָּ מִין עֲרָבָּ,
הַיְּיבָט אוֹן אֵין מִיר דָעָר גַּעֲדִי :
דָעָר אָמָת פֿון אַש.

**צייטשראפט פאר ליטעראטור
און גזעלשאפטלעכע פראבלעמען**

רעדאקטאָר: אַברהָם סוֹצְקָעָוּעָר

רעדאַקְצִיעַסְעָרְעָטָאָר: אַלְפְּסָנְדֶר שְׁפִיגְלְבָלָאָט

פֿאָרוּוֹאַלְטָעָר: גֵּד רָאוּנְבָּלָאָט

141

**אֲרוֹיְסְגָּעָבָן פָּוּן הַהַסְּתָּרוֹת הַפְּלִילִית שֶׁל הַעֲבָדִים בָּאָרֶץ-יִשְׂרָאֵל
1995
תַּל-אָבִיב**

אַבְרָהָם סּוֹצְקָעָוָעָר / חַלְ-אַכְיכָ

אֲחֹזֶן דָעַם לְעֵבָן, וּוֹאָס אִיז נָאָך פָּאָרָאָן?

כ'געהער נאָך אַלְיך ווי נעכטן-אייערדנעכטן
צום שְׁבַט פָּנִים דַי לְעַבְדִּיקָע מענטשָׁן,
וּוֹאָס הַיְבָנָן כּוֹסְתָּה מִיטָּן וּוּונְטָשׁ לְחַיִּים!
אֲחֹזֶן דָעַם לְעֵבָן, וּוֹאָס אִיז נָאָך פָּאָרָאָן?

אַיך הַאַלְט זִיך גְּרוּיס

אַיך הַאַלְט זִיך גְּרוּיס, וּוֹאָס אַירְ-בִּינְ-אַיך, נִיט עַמְעַץ
פָּוֹן יַעֲנָע אָוּמְגַע בָּעַטְעָנָע פָּאָרְשָׁוִינָעָן.
אַיך הַאַלְט זִיך גְּרוּיס וּוֹאָס צְוִישָׁן מִיד אָוֹן זִיך אַיז דָא אָגָעָנָע
פָּוֹן קְרָאָקָאָדְילָן, אָוֹן צְזָאמָעָן וּוּעָלָן מִיד נִיט וּוּוִינָעָן.

אַיך הַאַלְט זִיך גְּרוּיס, וּוֹאָס כְּהָאָב אַן אַנְשָׁפָאָר אָקָפִיטָל תְּהִילִים
אוֹן וּוֹאָס מִין זַיְדָע לְעַבְטָאַן מִיר, אַיך פְּיַל אִים.
אַיך הַאַלְט זִיך גְּרוּיס, וּוֹאָס אַיך בֵּין דָעַר גַּעַדְעַנְקָעָר
אוֹן אַוְיָגָעָה אַנְגָּעָן זַעַנָּעָן מִינָּעָן הַעֲנָקָעָר.

בְּרוּיט אָוֹן זָאָלָץ

דַּוּן אִיז אַלְעַמְעָנָס, נָאָר מַעַר ווי אַלְעַמְעָנָס
גַּעַהְעַרְט זִיך מִיר אַלְיַין.

דַּוְאַרְצָלָעָן פָּוֹן דָעַר פִּינְצְטָעָרְנִיש
בָּאַדְאָרְפָּאָר אַיך נִיט. אַיך בֵּין
אָזָונְקִינְד.

אַיך בֵּין אַלְיַין דָאָס לְעֵבָן,
אוֹן שְׁפָוֹרָן פָּוֹן אָזְלַבְּעַרְפּוֹקָס אַין שְׁנִי
אִיז מִין זְפָרָן.

די האָק ווֹאָס ווּעַט מֵיד קָוְמָעַן אָוִיסְקָאָרְטְּשָׁעָן
זֵי מָזוֹ אָהָן ווּעַט מֵיר בְּלִיבָּן אָונְטָעַטָּעַנִּיק.

איַךְ בֵּין דִּי שְׂטִילְקִיִּט.
בֵּין אַיר בְּרוּיט אָהָן זָאַלְצַ.

וּעָד גִּיט מֵיד נָאָךְ

וּעָד גִּיט מֵיר נָאָךְ פָּאוּוֹאָלִיעַ פּוֹסְטְּרִיט
אוֹן אָוּ אַיךְ גִּיב אֲ דָרְדִּי דָעַם קָאָפֶ, דָעַם בְּלִיק
פְּאָרוּוֹאָנְדָלֶט זִיךְ רָעַר נָאָכְגִּיעַר אִין גָּאָרְנִיט.

אָלִיאַן בֵּין אַיךְ רָעַר מָאַן ווֹאָס גִּיט מֵיר נָאָךְ
אָהָין אוֹן קְרִיךְ
אוֹן אָוּ אַיךְ גִּיב אֲ דָרְדִּי דָעַם קָאָפֶ,
דָעַם בְּלִיק,
פְּאָרוּוֹאָנְדָלֶט זִיךְ רָעַר נָאָכְגִּיעַר אִין גָּאָרְנִיט.

מֵיר זָעַנְעָן גַּעֲבַלִּיבָּן וּוַינְצִיקָּע

פְּרִיְידְּקָעָן

מֵיר זָעַנְעָן גַּעֲבַלִּיבָּן וּוַינְצִיקָּע
נִיט אִינְסָ, נִיט צְוּוִי...
נָאָךְ מֵיר זָעַנְעָן גַּעֲבַלִּיבָּן פֿרִינְצִיקָּע
אוֹן דִּי יּוֹנְגָשָׁאָפֶט זִיךְ רָעַר אָונְדוֹ זָוִי.

סֻעַּל עַבְטַ נָאָךְ אִין אָונְדוֹ דָאָס נִיטָאִיקָע,
וּיְ רָעַר שִׁינְעָר פְּיָאָלְעַטְעָר קָאָפֶ
פּוֹנוּם בְּעוֹ צְוּיְשָׁן צְוּיְגָן טְוִיְיקָע
וּוֹעֵן עַר שְׁפִיגָּלֶט אִין שְׁוִיבָּזִיךְ אָפֶ.

די גְּרָאָע הָאָר דָאָס זָעַנְעָן דִּי מְעַדְאָלֶן
גַּעַשְׁאָנְקָעָנָה פָּוֹן אֲ וּוּיְתָן הָאָר.
זֵי פְּאָלֶן אָוִיךְ דִּי אָקְסְלָעָן אוֹן פְּאָלֶן, פְּאָלֶן
אוֹן דִּי גְּרָאָקִיָּט אָטְעָמָט מִיט זְשָׁאָר.

ט' ג'ת' צ'רנ'ז'ט'ן א' צ'רנ'ז'ט'ן

צוווי לידער

אומרו
עד קומט מיט אַסיענדייק וועגן,
פֿון צְעַבּוֹיטָעָטָן יִם, נַאֲסָע וּוַיְנָטָן.
אין וועסנע-פֿאָרְנוֹאָכְטָן,
ווען לעצטע ליכטיקע פֿלְעָקָן,
בלוייער טומאָן אויף שפֿיצָן פֿוֹן בערג,
אין ברען פֿוֹן חמְסִינְעָן,
ווען שְׁרֶפּוֹת אֵין וועלדער
און שיפּורע זשומען פֿוֹן בין
אינעם צויט,
מאכט ציטערן סטרונעס,
עפּנט אויף ווערטער,
מאכט וואקסן די וואָרְצְלָעָן
אנטקעגן דער זון.

ראָנדָא
וואָס קומען זַי אֵין מַיְנָעַ חַלּוּמָות אַרְיָין,
דַּי פֿאָרְגוֹוֹאָלְדִּיקְטָעַ זַיְגְּלִינְגָּעָן,
טָאָטָעָס אֵן מָאָמָעַס, מִיט אַיבְּרָגָעָשָׂנִיטָעָנָעַ הַעַלְדוֹעָר,
אַיך זָאָל, אַיְלָאָרְוִיְינְטָעַ, אַרְוִיס פֿוֹנָעָם שְׁלָאָףָי?
הַיְמָלָאָזָע וּוְאָגְלָעָרָס,
וואָס קומען זַי צַוְּמִיר אֵין חַלּוּמָ אַרְיָין?
אַיך קָעָן זַיְ נִישְׁטָאָט,
נִישְׁטָאָט זַיְעָר עַרְדָּמִיט אַיך זָאָנג,
נִישְׁטָאָט זַיְעָר לְשָׁוֹן.
נַאֲרָדָס בְּלוֹט, דָאָס פֿאָרְגָּאָסָעָן, וּוַיִּס אַיך -
סְדֻעָּדָט אויף יִדְיִיש צַוְּמִיר,
און מאכט ביטער דָאָס ברוֹיט אויף מַיְן טִיש.